

KOSKE

Keski-Suomen sosiaalialan
osaamiskeskus

NÄKEMYKSIÄ HYVINVOINTI- ALUEEN RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN NYKYTILASTA JA TULEVAISUUDESTA

Analyysi Rakea rakentamassa -työpajoista

Sivi Talvensola

Raportteja 59

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Raportteja 59

Osoite

Matarankatu 6
40100 Jyväskylä

koskeverkko.fi

ISBN 978-952-5477-62-7
ISSN 1459-479X (verkkajulkaisu)

Jyväskylä 2024

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Sivi Talvensola
Raportin nimi	Näkemyksiä hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön nykytilasta ja tulevaisuudesta. Analyysi Rakea rakentamassa -työpajoista
Kustantaja	Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Vuosi	2024
Sivumäärä	40 + 2 liitettä
Julkaisusarja	Raportteja 59

Tämä raportti on sosiaalityön ammatillisen erikoistumiskoulutuksen lopputyö rakenteellisen sosiaalityön alalta. Lopputyöni tehtävänä oli selvittää, millaisena rakenteellisen sosiaalityön nykytila ja käytännöt näyttäytyvät Keski-Suomen hyvinvointialueella, sekä miten ja millaisena rakenteellisen sosiaalityön tulisi toteutua tulevaisuudessa. Tarkastelin myös rakenteellisen sosiaalityön toteutumista estäviä tekijöitä.

Aineistona käytin vuonna 2023 Keski-Suomessa toteutetun Rakea rakentamassa -työpajasarjan ryhmäkeskusteluissa tuotettuja anonyymejä tekstivastauksia ja niistä tehtyjä koosteita. Tarkastelin aineistoa hyödyntäen suomalaisia Pohjolan (2011, 2014) ja Närhen tutkijakollegoineen (2023) jäsentämiä rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita.

Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet limittyivät aineistossa toisiinsa monin tavoin, ja niitä voi olla vaikea erottaa toisistaan käytännön työssä. Nykytilan kuvauksissa rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita yhdistävinä, tyypillisinä muotoina näyttäytyivät tietotyöhön liittyvä toiminta (tuottaminen, saaminen ja välittäminen) sekä osallisuuteen liittyvät toimet. Tulevaisuuden rakenteellista sosiaalityötä koskevissa näkemyksissä korostuivat toimivat tieto-, osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuudet, niitä tukevat rakenteet sekä monitoimijainen yhteistyö. Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen esteet liittyivät pääasiassa organisatorisiin tekijöihin ja joiltain osin yksilöllisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin. Tulokset tukivat aiempien tutkimusten (esim. Kivipelto 2021; Kannasoja & Ruonakangas 2023a, 2023b; Närhi ym. 2023) havaintoja tietotyön korostumisesta suomalaisessa rakenteellisessa sosiaalityössä.

Rakenteellisen sosiaalityön vahvistaminen vaatii suunnitelmallista toiminnan, rakenteiden ja osaamisen kehittämistä sekä samanaikaista estävien tekijöiden poistamista. Edellä mainittujen asioiden konkretisointi edellyttää eri toimijoiden vastuista, rooleista, resursseista ja toteutusaikataulusta sopimista. Tuloksia on mahdollista hyödyntää rakenteellisen sosiaalityön kehittämisessä hyvinvointialueilla

Asiasanat: rakenteellinen sosiaalityö, sosiaalityö, hyvinvointialue, kehittäminen, tutkimuksellinen kehittämis-toiminta

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	6
2 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN PAIKANNUSTA	8
2.1 Rakenteellisen sosiaalityön jäsenystä suomalaisessa tutkimuksessa	9
2.1.1 Tietotyö	11
2.1.2 Strategiatyö	11
2.1.3 Inklusiotyö	12
2.1.4 Oikeudenmukaisuustyö	12
2.1.5 Poliittisuus rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä	13
2.1.6 Tutkimusten painotuseroista	13
2.2 Rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjä kansainvälisessä tutkimuksessa	14
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
3.1 Rakea rakentamassa -työpajojen toteutus	16
3.2 Aineisto ja sen kerääminen	18
3.3 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta ohjaavana lähestymistapana	19
3.4 Aineiston analysointi	20
3.5 Tutkimuksen etiikkaan liittyviä huomioita	21
4 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN NYKYKÄYTÄNNÖT JA TULEVAISUUS	23
4.1 Rakenteellisen sosiaalityön nykyisiä käytäntöjä hyvinvointialueella	23
4.2 Näkemyksiä rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuudesta	26
4.3 Rakenteellista sosiaalityötä estävät tekijät	29
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	32
6 POHDINTA	35
KIRJALLISUUS	38
LIITTEET	41

TAULUKOT

Taulukko 1. Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueiden jäsenitys keskeisissä suomalaisissa tutkimuksissa	10
Taulukko 2. Rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjen jäsennyksiä eräissä englanninkielisissä tutkimuksissa	14
Taulukko 3. Teemallisten työpajojen rakenne	17
Taulukko 4. Syksyn työpajoihin osallistuneet toimijaryhmittäin (%)	18
Taulukko 5. Rakea rakentamassa -työpaja-aineiston laajuus vastausten määrällä ja sanamäärällä kuvattuna	19
Taulukko 6. Rakenteellisen sosiaalityön nykyisiä käytäntöjä hyvinvointialueella tehtäväalueittain	25
Taulukko 7. Näkemyksiä rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuuden käytännöistä hyvinvointialueella tehtäväalueittain	29
Taulukko 8. Rakenteellista sosiaalityötä estäviä tekijöitä yhteiskunnan eri tasoilla	31
Taulukko 9. Rakea rakentamassa -työpaja-aineiston tulokset hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön nykytilasta, tulevaisuutta koskevista näkemyksistä sekä estävistä tekijöistä ja kehittämiskohteista	33

KUVAT

Kuva 1. Hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön nykytila ja tulevaisuuden näkymät suhteessa Kivipellon (2021) ja Mullalyn (2007) jäsennyksiin	35
---	----

1 JOHDANTO

Rakenteellisen sosiaalityön rakenteet ja käytännöt muotoutuvat parhaillaan hyvinvointialueiden rakenteissa ja toimintamalleissa. Sosiaalityön ammatillisen erikoistumiskoulutuksen rakenteellisen sosiaalityön alan lopputyöni aiheena on kuvata ja analysoida rakenteellisen sosiaalityön nykytilaa, tulevaisuuden näkemyksiä ja estäviä tekijöitä Keski-Suomen hyvinvointialueella ensimmäisen toimintavuoden aikana toteutetun monitoimijaisen työpajasarjan tuottaman aineiston avulla. Tarkastelukehikkona käytän Anneli Pohjolan (2011, 2014) rakenteellisen sosiaalityön osa-alueita, joita Närhi, Kannasoja, Kokkonen, Rantamäki ja Ruonakangas (2023, 2023b, 2022a, 2022b) ovat tutkimuksellaan täydentäneet.

Tarkastelukohteenani on vuonna 2023 Keski-Suomen hyvinvointialueella toteutettu kuusiosainen rakenteellista sosiaalityötä käsitellyt etätyöpajasarja ja työpajoissa tuotettu aineisto. Tilaisuuksien ensisijaisena tavoitteena oli tuottaa tietoa Keski-Suomen hyvinvointialueen strategian toimeenpano-ohjelman valmisteluun rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Lisäksi tarkoituksena oli lisätä tietoa rakenteellisesta sosiaalityöstä ja sen käytännöistä sekä vahvistaa rakenteellisen sosiaalityön osaamista. Työpajoissa tuotettua aineistoa on tarkoitus hyödyntää Keski-Suomen hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön toteutussuunnitelman laadinnassa, jota kehitetään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä hyvinvointialueiden yhteistyönä valtakunnallisesti (Rakenteellisen sosiaalityön raportoinnin kehittäminen -projekti). Työpajasarja perustui Pohjolan (2011, 2014) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueisiin sekä Monitoimijainen rakenteellinen sosiaalityö tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuksissa (MoRa) -tutkimushankkeessa tuotettuun tietoon (Närhi ym. 2023, 2022a, 2022b).

Lopputyöni kiinnittyy laadullisen tutkimuksen perinteeseen. Työpajoja sekä lopputyötä on tehty ensisijaisesti kehittämistoiminnan näkökulmasta. Työpajoissa tutkimustietoa samanaikaisesti vietiin käytäntöön ja tuotettiin tietoa hyvinvointialueen toiminnan kehittämiseen. Työpajojen taustalla oli useita, eri tasoisia rakenteelliseen sosiaalityöhön linkittyviä motiiveja. Tavoitteena oli vaikuttaa tutkimustiedon avulla käytäntöihin ja samalla tuottaa käytännöllistä tietoa palvelujen kehittämiseen. Työpaja- ja lopputyöprosesseja voi luonnehtia tutkimuksellisenä kehittämistoimintana (vrt. Toikko & Rantanen 2009).

Tarkastelen aineistoa teoriaohjaavan analyysin avulla hyödyntäen suomalaista rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjä jäsentävää tutkimusta (Pohjola 2011, 2014; Närhi ym. 2023). Analyysimenetelmänä käytän teemoittelua (esim. Tuomi & Sarajärvi; Juhila 2021). Pohdinnassa tuloksia on tarkasteltu suhteessa muutamaan keskeiseen kansainväliseen rakenteellisen sosiaalityön käytäntöteoriaan (mm. Vareed ym. 2023). Tuloksia on yritetty tarkastella myös Kivipellon (2021) rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuudet ja Mullalyn (2007) yhteiskunnalliset tasot yhdistävässä kehikossa.

Raportin rakenne on seuraava. Johdannon jälkeen luvussa kaksi esittelen lopputyön kannalta tärkeitä suomalaisia teorioita keskittyen Pohjolan (2011, 2014) ja Närhen ja muiden (2023) tutkimuksiin. Lisäksi nostan esiin muutamia keskeisiä kansainvälisiä jäsenyyksiä (mm. Vareed ym. 2023) rakenteellisen sosiaalityön käytännöistä. Kolmannessa luvussa määrittelen tutkimuskysymykset, käyn läpi aineistoon, analyysiin ja tutkimuksen toteutukseen liittyviä valintoja ja

esittelen tarkastelun kohteena olevan Rakea rakentamassa -työpajasarjan. Luvussa neljä kerron lopputyöni tuloksista pyrkien vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Viidennessä luvussa teen johdtopäätöksiä ja yhteenvetoa tuloksista. Lopuksi yritän liittää tulokset laajemmin rakenteellisen sosiaalityön teoreettiseen perustaan valitsemieni tutkimusten avulla.

2 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN PAIKANNUSTA

Rakenteellinen sosiaalityö on sosiaalihuollon lakisääteinen tehtävä, josta määritetään sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 7§). Rakenteellinen sosiaalityö on tietoon perustuvaa yksilöiden ja yhteisöjen toimintaedellytyksiä parantavaa, palvelujärjestelmää ja yhteiskuntaa kehittävää muutostyötä. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta, lisätä kansalaisten hyvinvointia ja toimijoiden välistä oikeudenmukaisuutta vaikuttamalla yhteiskunnallisiin rakenteisiin, prosesseihin ja ilmiöihin. (esim. Närhi ym. 2023a, 6–7.) Suomessa sosiaalityössä on korostunut yksilökeskeinen työ rakenteellisen vaikuttamisen jäädessä lakisääteisyydestään huolimatta vähemmälle huomiolle (Pohjola 2011, myös Närhi ym. 2023a). Suomalaista rakenteellista sosiaalityötä leimaa vahva kiinnittyminen pohjoismaisen hyvinvointivaltion ja yhteiskunnallisen toimintaympäristön kehittymiseen (Pohjola 2014), kun taas kansainvälinen rakenteellisen sosiaalityön kriittinen ja radikaali perinne ei suomalaisissa toimintakäytännöissä juuri näy (Närhi 2023, 47). Sosiaalityön siirtymisellä kunnista hyvinvointialueille on varsin todennäköisesti vaikutuksia niin sosiaalihuollon kuin rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen ja kehittämisen mahdollisuuksiin tulevaisuudessa (vrt. Närhi ym. 2023a, 11–12).

Lopputyö kiinnittyi teoriataustaltaan suomalaiseen rakenteellisen sosiaalityön kontekstiin. Tarkastelun kohteena oleva työpajakokonaisuus perustui Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön neljään tehtäväalueeseen, tietotyö, strategiatyö, inklusiotyö ja oikeudenmukaisuustyö, joita Närhi kumppaneineen (2023, 2023b) on täsmentänyt tutkimuksessaan ja täydentänyt poliittisella työllä (myös Kokkonen 2023). Suomalaisessa lainsäädännössä rakenteellinen sosiaalityö määrittäyty ensisijaisesti ammattilaisten palvelujärjestelmän sisällä toteuttamaksi tietotyöksi (Närhi 2023, 42). Samoin rakenteellisen sosiaalityön käytännöt ovat edelleen varsin vaihtelevia (Kivipelto 2021) ja toteuttaminen vähäistä suhteessa yksilötyöhön (mm. Kannasoja, Ruonakangas, Närhi, Rantamäki ja Kokkonen 2022).

Työpajojen tavoitteena oli tuottaa tietoa hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön kehittämisen tueksi. Tietotyöpainotuksen vuoksi tarkastelen työpajaprosessia Kivipellon (2021) Mullalyn ja Duprén (2019) sekä Paynen (2021) tutkimuksien pohjalta koostaman teoreettis-ideologisen rakenteellisen sosiaalityön kolmen ulottuvuuden kautta, joita ovat konventionaalinen, reflektioiva ja uudistava. *Konventionaalisessa* rakenteellisessä sosiaalityössä tiedon avulla seurataan ja arvioidaan asioita puuttumatta sosiaalisten ongelmien juurisyihin. Tuloksia ei tarkastella kohdejoukon kannalta eikä toimintatapa ole täysin läpinäkyvä. *Reflektioivassa* tavassa tietoa tuotetaan asiakkaiden, työntekijöiden ja yhteistyöverkostojen kanssa. Tiedon tuottamisen prosessi on osallistava pyrkien tuomaan asiakkaiden ja työntekijöiden ääni kuuluviin. Toiminnan tavoitteena on vaikuttaa ja viedä tieto päätöksentekoon, mutta päätökset sekä vastuu muutoksista jää harvoille. *Uudistavassa* ulottuvuudessa tiedon tuottaminen ja sillä vaikuttaminen kiinnittyvät kriittisen ja radikaalin sosiaalityön teoreettis-metodisiin perusteisiin. Tiedon avulla halutaan muuttaa yhteiskunnan epätasa-arvoa, sortoa ja syrjäytymistä aiheuttavia rakenteita siten, että eri toimijat saavat äänensä kuuluviin ja pääsevät vaikuttamaan suoraan heitä koskeviin asioihin. (Kivipelto 2021.)

Mullalyn (2007) mukaan yhteiskunta rakentuu kolmesta eri tasosta, joita ovat vallitseva ideologia, sosiaaliset instituutiot sekä sosiaaliset suhteet. *Vallitseva ideologia* koostuu yhteiskunnan

arvoista ja uskomusjärjestelmistä, jotka välittyvät jäsenilleen sosialisoinnin kautta ja määrittelevät sosiaalisten instituutioiden sekä sosiaalisten suhteiden perimmäistä luonnetta. Vallitseva ideologia, kuten uusliberalismi tai sosiaalidemokratia, on yhteiskunnan näkymätön perusta muille sosiaalisille rakenteille. *Sosiaaliset instituutiot* rakentuvat vallitsevan ideologian pohjalta ja ovat sen ilmentymiä. Sosiaalisia instituutioita Mullalyn ajattelussa ovat esimerkiksi poliittinen, talous- ja hyvinvointijärjestelmä. *Sosiaaliset suhteet*, kuten perhe ja yhteisöt, puolestaan rakentuvat sosiaalisten instituutioiden varaan. Yhteiskunnan tasot ovat keskinäisessä vuorovaikutus- ja riippuvuussuhteessa. Yksilöt yhtä aikaa sekä vaikuttavat sosiaaliin rakenteisiin että ovat niiden vaikutuksen alaisina. Laajan yhteiskunnallisen muutoksen toteutuminen edellyttää samanaikaista vaikuttamista kaikkiin tasoihin. (Mt. 245–247.) Mullaly ja Dupré (2019, 229–231) sekä Payne (2021, 417) tarkentavat yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden jäsenystä neljään tasoon. *Sosiaaliset instituutiot* sisältävät muun muassa lain, oppilaitokset sekä työpaikat, *sosiaaliset prosessit* esimerkiksi sosiaalityön ja opettamisen, *sosiaaliset käytännöt* puolestaan sisältävät muun muassa kuluttamisen ja vapaa-ajan, sekä *sosiaaliset suhteet*, joita ovat esimerkiksi perhe tai avioliitto (Mullaly & Dupré 2019, 231; Payne 2021, 417).

2.1 Rakenteellisen sosiaalityön jäsenystä suomalaisessa tutkimuksessa

Rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä on yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen auttaminen sekä yhteiskuntaan, palveluihin ja päätöksentekoon vaikuttaminen. Kumpikin tehtävä perustuu muutostyölle sekä heikoimmassa asemassa olevien ihmisten elämäntilanteen ja aseman parantamiseen. Kaksisuuntaisesta tehtävästä huolimatta suomalaisessa sosiaalityössä on korostunut yksilöllinen asiakastyö, joka ei ole sosiaalisesti kestävä tapa toteuttaa sosiaalityötä. Rinnaalle tarvitaan yhteiskunnallisia ongelmia ehkäisevää ja esiin nostavaa rakenteellista työtä. (Pohjola 2011, 207–209.)

Pohjola (2011, 215) jakaa rakenteellisen sosiaalityön tehtävät neljään osa-alueeseen, joita ovat tietotyö, strategiatyö, inklusiotyö ja oikeudenmukaisuustyö. Närhi kumppaneineen (2023, 2023b) on lisännyt tutkimustulosten pohjalta viidenneksi tehtäväksi poliittisen työn. Tehtävät eivät ole tarkkarajaisia ja ne limittyvät toisiinsa (Pohjola 2011, 216). Rakenteellisen työn perustan muodostavat sosiaalityön etiikka ja moraalit, sosiaalityön ongelmien yhteiskunnallinen asiantuntijuus sekä ymmärrys rakenteiden ja yksilöiden keskinäisestä suhteesta (Pohjola 2011; Närhi ym. 2023b, 2023), samoin kuin sosiaalityön poliittisuus sekä lainsäädännön velvoitteet ja mahdollisuudet (Närhi ym. 2023b, 286–7, 290). Pohjolan sekä Närhen ja tutkijakollegoiden määrittelyt rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueista ja niihin liittyvät tehtävät on koottu taulukkoon 1. Tehtävien osalta on huomioitava, että niillä viitataan erityisesti sosiaalityön ammattilaisten toimintaan.

Taulukko 1. Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueiden jäsenitys keskeisissä suomalaisissa tutkimuksissa

Tehtäväalue	Pohjola 2011, 2014		Närhi ym. 2023; 2023b, 292; Kannasoja & Ruonakangas 2023b, 95-105	
	Määritelmä	Tehtävät	Määritelmä	Tehtävät
Tietotyö	Tiedon tuottaminen ja välittäminen	Sosiaali-analyytikon työ Yhteiskuntakriitikon työ Julkisuustyö	Monipuolisen tiedon tuottaminen palvelujärjestelmän toimivuudesta sekä sosiaalisista ilmiöistä ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä sen välittäminen myös muiden tahojen hyödynnettäväksi	Tiedon saaminen Tiedon tuottaminen (palvelujärjestelmä- ja asiakastieto, yhteiskuntarakennetieto) Tiedon välittäminen
Strategiatyö	Hyvinvointipalvelujen ja sosiaalisen yhteiskuntapolitiikan edistäminen	Visioiva työ Ennakoiva työ Kehittämistyö Reformityö	Osallistuminen ja vaikuttaminen hyvinvointipalvelujärjestelmien kehittämiseen, ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointia edistävien suunnitelmien laadintaan, toimeenpantoon ja arviointiin sekä yhteiskuntapolitiittisin linjauksiin ja lainsäädäntöön	Reformityö Sosiaalipoliittinen työ Kansalaisvaikuttaminen
Oikeudenmukaisuustyö	Sosiaalisten oikeuksien edistäminen	Eettinen työ Hyvinvointivastuu	Syrjivien olosuhteiden ja käytäntöjen tunnistaminen ja vastustaminen, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen sosiaalityön eettisten periaatteiden sekä perus- ja ihmisoikeuksien mukaisesti	Kehittämisen- ja tutkimustoiminta Kirjoittaminen Haastattelujen antaminen Kansalaisaktivismi Järjestötoiminta
Inklusiotyö	Kansalaisia osallisuuteen ja vaikuttamiseen kiinnittävä työ	Yhteisötyö Osallisuustyö Verkostoituvaa työ	Asiakkaiden, kansalaisten ja yhteisöjen (erityisesti marginaaliseen asemaan joutuneiden) valtaistaminen sekä näiden osallisuuden ja toimintamahdollisuuksien edistäminen palvelujärjestelmässä ja laajemmin yhteiskunnassa	Valtaistamistyö Yhteisötyö Osallistava kehittämistyö Tietoisuustyö
Poliittinen työ	-	Sosiaalipoliittinen työ rakenteellista työtä läpäisevänä tehtävänä	Sosiaalisten ongelmien ja niihin vaikuttavien päätösten arvosidonnaisuuden sekä erilaisten valtarakenteiden olemassaolon näkyväksi tekeminen ja näihin vaikuttaminen	Sosiaalityön ja asiakkaiden ongelmien poliittisuuden tunnistaminen Asettuminen yhteiskunnassa marginaaliseen asemaan joutuneiden puolelle Liittoutuminen sosiaalisen näkökulman edistämiseksi

2.1.1 Tietotyö

Tietotyön tehtävänä on Pohjolan (2011) mukaan tuottaa ja välittää tietoa yhteiskunnan eri tasoilta sosiaalisista elinolosuhteista, hyvinvoinnista ja pahoinvoinnista sekä palvelujen saataavuudesta ja toimivuudesta. Tietoa tarvitaan monella tasolla: käytännön työn toteuttamisen ja tutkimisen tueksi, alueellisiin ja paikallisiin tarpeisiin sekä tieteelliseen tutkimukseen. Keskeistä on monipuolinen tietoperusta rakenteellisen sosiaalityön tueksi. Pohjola kuvaa tehtäviä sosiaaliala-analyttikon ja yhteiskuntakriitikon käsitteillä. Näistä ensimmäiselle tehtävälle keskeistä on tutkiva työ, tiedontuotanto ja tutkimus. Jälkimmäisessä korostuvat yhteiskunnan omatuntona toimiminen sekä epäkohtien osoittaminen. Tiedontuottamisen lisäksi tietoa tulee käyttää: välittää sitä päättäjille ja kansalaisille. Julkisuustyö, muun muassa sosiaalisen raportoinnin ja viestinnän kautta, on keskeinen osa rakenteellisen sosiaalityön tietotyön tehtävää. (Pohjola 2011, 216, 219.)

Närhen ja tutkijoiden (2023b, 292) tietotyön määrittelyssä korostuu myös hyödynnettäväksi tarkoitettun tiedon monipuolisuus yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän eri tasoilta. Kannasoja ja Ruonakangas (2023b, 95–98, myös Närhi ym. 2023b, 291–293) jäsensivät tietotyön tiedon saamiseen, tuottamiseen ja välittämiseen. Tiedon tuottamisen tutkijat jaottelivat palvelujärjestelmä- ja asiakastietoon sekä yhteiskuntarakennetietoon. Tämä tehtäväalue on tunnistettu suomalaisessa rakenteellisessa sosiaalityössä vahvimmin. Sosiaalityöllä on lakisääteinen tehtävä tuottaa ja välittää rakenteellisen sosiaalityön tietoa hyvinvointialueen ja kunnan päätöksenteon tueksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 §7).

2.1.2 Strategiatyö

Strategiatyössä on Pohjolan mukaan keskeistä yhtäältä sosiaalisten hyvinvointipalvelujen ja sosiaalityön suunnitelmallinen edistäminen ja toisaalta vaikuttaminen yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin ja lainsäädäntöön. Strategiatyön tavoitteena on muutos, jolla tuetaan kansalaisten hyvinvointia edistäviä elinolosuhteita sekä luodaan yhdenvertaisia mahdollisuuksia eri väestöryhmille. Strategiatyötä tulisi tehdä tulevaisuutta ennakoiden ja visioiden tietotyön tuottaman tietoperustan pohjalta yhdessä kansalaisten, järjestöjen, viranomaisten sekä muiden toimijoiden kanssa. Strategiatyö on elinolosuhteita ja rakenteita monitoimijaisesti visioivaa, ennakoivaa, kehittävää ja uudistavaa työtä. Visioivassa työssä keskeistä on suunnittelu-, strategia- ja ohjelma-työ sekä vaikuttaminen lainsäädäntöön. Ennakoivassa työssä toteutetaan sosiaalisten vaikutusten ennakointia ja arviointia. Kehittävässä työssä etsitään yhteistyössä erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Reformityössä pyritään rakentamaan uusia toimintatapoja ja verkottumaan niiden toteuttamiseksi. (Pohjola 2011, 216, 219.)

Närhi tutkijakollegoineen (2023b, 292, 294–295) määrittelee strategiatyön osallistumiseksi ja vaikuttamiseksi yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin ja lainsäädäntöön, hyvinvointipalvelujärjestelmien kehittämiseen sekä ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointia edistävien suunnitelmien laadintaan, toimeenpanoon ja arviointiin. Kannasojan ja Ruonakankaan (2023b, 95, 100–102; myös Närhi ym. 2023b, 292, 294–295) tutkimuksessa strategiatyön osa-alueiden jaottelu poikkesi hiekan Pohjolan (2011) tehtäväalueista. Tutkijat jäsensivät strategiatyön reformityöksi, sosiaalipoliittiseksi työksi ja kansalaisvaikuttamiseksi. Reformityö on tutkijoiden mukaan erilaisten kehittämisehdotusten tekemistä: työyhteisöjen, sosiaalityön tehtäväalueiden välisen yhteistyön sekä moniammatillisten ja -toimijaisten verkostojen toimintakäytännöistä, palvelujen

järjestämisestä tai etuuksien ja palvelujen uudelleen kohdentamisesta. Sosiaalipoliittista työtä tehdään tuottamalla tietoa ja tekemällä ehdotuksia strategiaan asiakirjoihin, kuten hyvinvointikertomuksiin, osallistamalla sosiaalisen vaikutusten arviointi- ja ennakoitutyöhön, toimimalla sosiaalityön asiantuntijana erilaisissa selvitys- ja suunnittelutyöryhmissä tai poliittisissa tehtävissä, tekemällä muutos- ja kehittämissuunnitelmia johtajille ja poliittisille päättäjille sekä osallistamalla lainsäädännön tai asiakastietojärjestelmien kehittämiseen. Kansalaisvaikuttaminen tapahtuu pääasiassa vapaa-ajalla ja on muun muassa kuntalaisaloitteiden tekemistä, toimimista aktiivisesti kansalais- tai ihmisoikeusjärjestöissä tai poliittikkona. (Kannasoja & Ruonakangas 2023b, 100–102.)

2.1.3 Inklusiotyö

Inklusiotyö on Pohjolan ajattelussa kansalaisten ja yhteisöjen osallisuuden, vaikuttamismahdollisuuksien ja yhteisöllisyyden edistämistä sosiaalisen hyvinvoinnin rakenteiden kehittämisessä. Keskeistä on yhteistyö järjestöjen kanssa. Inklusiotyö toteutuu yhteistyönä, osallisuustyönä ja verkostoituvana työnä. Yhteistyönä rakenteellinen sosiaalityö on erilaisissa toimintaympäristöissä toimimista, eri toimijoiden kanssa yhteistyössä tehtyä vaikuttamistyötä, yhdyskuntatyötä sekä ekososiaalista sosiaalityötä. Osallisuustyö toteutuu kansalaisten ja asiakkaiden valtaistamisena sekä näiden osallisuuden mahdollisuuksiin vaikuttamisena. Verkostoituvassa työssä keskeistä on eri väestöryhmien välisten solidaarisuusverkostojen rakentaminen. (Pohjola 2011, 217, 219.)

Närhen ja kollegoiden (2023b, 292, 293) ajattelussa inklusiotyö on erityisesti marginaaliseen asemaan joutuneiden asiakkaiden, kansalaisten ja yhteisöjen valtaistamista sekä näiden osallisuuden ja toimintamahdollisuuksien edistämistä palvelujärjestelmässä ja laajemmin yhteiskunnassa. Kannasojan ja Ruonakangas (2023b, 95, 99–100) jäsenyyksessä inklusiotyö muodostuu tietoisuustyöstä, valtaistamistyöstä, osallistavasta kehittämistyöstä sekä yhteistyöstä. Tietoisuustyössä pyritään asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutuksen kautta vahvistamaan asiakkaiden osallistumisen mahdollisuuksia sekä tietoisuutta elämäntilanteeseensa vaikuttavista rakenteellisista syistä. Valtaistamistyössä neuvotaan asiakkaita ja kuntalaisia palautteenantoon sekä epäkohtien esiin nostamiseen muistutusten, kantelujen ja valitusten kautta. Osallistavaa kehittämistyötä tehdään yhdessä asiakkaiden ja yhteistyökumppanien kanssa. Tarkastelun ja muutoksen kohteena voi olla esimerkiksi laajemmin palvelujärjestelmä, sen yksittäinen palvelu tai toiminto. Osallistavan kehittämistyön kautta voidaan puolustaa asiakkaiden oikeuksien toteutumista tai yrittää muokata asenneilmapiiriä erilaisuutta hyväksyvämmäksi. Yhteistyötä tehdään lähellä kuntalaisia. Se on asukkaita koskevista palveluista ja päätöksistä tiedottamista ja erilaisten osallistumismahdollisuuksien luomista asukkaita koskevilla asioilla. (Kannasoja & Ruonakangas 2023b, 99–100.)

2.1.4 Oikeudenmukaisuustyö

Oikeudenmukaisuustyö on Pohjolan mukaan ennen kaikkea sosiaalisten oikeuksien edistämistä. Se kiinnittyy hyvinvointityöhön ja yhteiskuntapolitiikkaan liittyvään arvokeskusteluun ja yhteiskunnallisen moraalien vahvistamiseen. Oikeudenmukaisuustyö läpäisee muut tehtäväalueet, sillä se on kaikkea sosiaalityötä yhdistävä eettinen perusta. Rakenteellisen työn näkökulmasta merkittävää on hyvinvointivastuu, joka ilmenee julkisten hyvinvointipalvelujen sekä eri väestöryhmien yhdenvertaisuuden edistämisenä. Tämä toteutuu huomioimalla ihmisten sosiaaliset ja perusoikeudet kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, palveluissa ja

päätöksenteossa. Sosiaalityön tehtävänä on ylläpitää keskustelua oikeudenmukaisuus- ja oikeusperusteista yhteistyössä muiden hyvinvoinnista vastaavien toimijoiden ja kansalaistoimijoiden kanssa. (Pohjola 2011, 217, 219.)

Närhen ja tutkijoiden (2023b, 292, 293) mukaan oikeudenmukaisuustyössä tunnustetaan ja vastustetaan syrjiviä olosuhteita ja käytäntöjä sekä edistetään sosiaalista oikeudenmukaisuutta sosiaalityön eettisten periaatteiden sekä perus- ja ihmisoikeuksien mukaisesti. Kannasojan ja Ruonakankaan (2023b, 95, 102–105) määrittelyssä oikeudenmukaisuustyöllä pyritään ensisijaisesti herättämään yhteiskunnallista keskustelua sosiaalityölle tärkeitä asioista. Se toteutuu kehittämis- ja tutkimustoiminnassa, kirjoittamalla sekä antamalla haastatteluja eri medioihin sekä järjestötoiminnassa ja kansalaisaktiivismina. Kehittämis- tai tutkimustoimintaa voi toteuttaa itse, ideoimalla niitä tai toimia niissä tiedonantajana. Järjestötoiminta ja kansalaisaktiivismi keskittyy vapaa-ajan toimintaan, jossa pyritään edistämään oikeudenmukaisuutta ja sosiaalityölle tärkeitä asioita. (Kannasoja & Ruonakangas 2023b, 102–105.)

2.1.5 Poliittisuus rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä

Pohjola (2011) korostaa rakenteellisessa työssä sosiaalityön sosiaalipoliittista roolia tehtävälueet läpäisevänä tekijänä, joskaan ei nosta sitä edellä mainittujen osa-alueiden joukkoon. Pohjolan (mt. 218) mukaan sosiaalityö on aina lähtökohtaisesti poliittista, erityisesti yhteisten yhteiskunnallisten asioiden hoitamisen merkityksessä. Toinen rakenteellista työtä läpäisevä tehtävä on Pohjolan ajattelussa johtamistyö, joka konkretisoituu sosiaalityön toimintamahdollisuuksien turvaamisena (mt).

Sen sijaan Närhi tutkijakollegoineen (2023b, 292, 293–294; ks. myös Kokkonen 2023) nostaa *poliittisen työn* viidenneksi rakenteellisen sosiaalityön osa-alueeksi. Poliittisen työn tavoitteena on heidän mukaansa ”sosiaalisten ongelmien ja niihin vaikuttavien päätösten arvosidonnaisuuden sekä erilaisten valtarakenteiden olemassaolon näkyväksi tekeminen ja näihin vaikuttaminen”. Kyse ei ole puoluepolitiikasta. Keskeistä rakenteellisen sosiaalityön poliittiselle työlle on sosiaalityön ja asiakkaiden ongelmien poliittisuuden tunnistaminen, asettuminen yhteiskunnassa marginaaliseen asemaan joutuneiden puolelle ja eri toimijoiden kanssa liittoutuminen sosiaalisen näkökulman edistämiseksi. Poliittinen työ käsitteenä korostaa rakenteellisen sosiaalityön moniäänisyyttä, erityisesti palvelujen käyttäjien ja kansalaisten näkökulmaa. (Närhi 2023b, 292–297.)

2.1.6 Tutkimusten painotuseroista

Pohjolan (2011, 2014) sekä niihin pohjaavien Närhen ja tutkijoiden (2023, 2023b) sekä Kannasojan ja Ruonakankaan (2023b, 2023c) rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjen jäsenyksissä on yhtäläisyyksiä ja eroja (ks. myös Kannasoja & Ruonakangas 2023c, 171–172). Nähdäkseni selkein eroavaisuus teoretisoinneissa liittyy poliittiseen työhön. Pohjola näkee poliittisuuden enemminkin tehtävälueita läpäisevänä sosiaalipoliittisena työnä. Närhi tutkijakollegoineen ovat määritelleet poliittisen työn omaksi tehtävälueekseen. Samalla he tunnustavat poliittisuuden keskeiseksi sosiaalityötä sekä rakenteellista sosiaalityötä määritteleväksi orientaatioksi. Sosiaalipoliittinen työ sen sijaan sisältyy Närhen ja kumppaneiden ajattelussa strategiatyöhön. (Närhi ym. 2023b, 295–305; Kokkonen 2023.)

Toinen mielestäni keskeinen painotusero Pohjolaan verrattuna Närhen ja kollegoiden ajattelussa on monitoimijaisuus. Kun Pohjola on jäsentänyt tehtävääalueitaan ensisijaisesti sosiaalityön ammattilaisten näkökulmasta, Närhi kumppaneineen on muodostanut rakenteellisen sosiaalityön ympärille monitoimijaisen matriisin, jossa eri toimijoilla, sosiaalityöntekijöillä, sosiaalijohdolla, asiakkailta ja asiakasaedustajilla, kansalaisjärjestöillä sekä poliittisilla päättäjillä, on oma ydintehtävänsä ja niihin liittyvät roolit (Närhi ym. 2023b, 291–295). Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön poliittinen työ on Närhen ja kumppaneiden ajattelussa keskeinen keino uudistaa suomalaista sosiaalityötä kohti nykyistä radikaalimpaa ja kriittisempää toimintatapaa (Närhi ym. 2023b, 295–305; Kokkonen 2023).

2.2 Rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjä kansainvälisessä tutkimuksessa

Rakenteellisen sosiaalityön teoria on syntynyt kritiikkinä konventionaaliselle, valtarakenteita säilyttävälle sosiaalityölle, minkä vuoksi kansainvälisessä rakenteellisessä sosiaalityössä korostuvat kriittisen ja radikaalin sosiaalityön teoreettiset perinteet (esim. Närhi 2023, 26–35). Vaikka rakenteellista sosiaalityötä kritisoidaan sen teoreettisuudesta, Vareedin ja muiden (2023) mukaan englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa useat kirjoittajat ovat ehdottaneet erilaisia tapoja soveltaa rakenteellista sosiaalityötä käytäntöön. Käytäntöjäsennyksensä perustaksi Vareed kollegoineen (mt.) nostavat esiin rakenteellisen sosiaalityön kannalta kahden keskeisen tutkijan, Moreaun (1979) ja Carniolin (1992), näkemykset, jotka on koottu seuraavaan taulukkoon (taulukko 2) Vareedin ja muiden (2023) tulosten rinnalle.

Taulukko 2. Rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjen jäsennyksiä eräissä englanninkielisissä tutkimuksissa (Vareed ym. 2023)

Moreau 1979	Carniol 1992	Vareed ym. 2023
1) Defence: maximizing access to rights and resources;	1) Defence of the client;	1) Defence: maximizing access to rights and resources to clients;
2) Increasing client power in worker–client relationships;	2) Sharing power / demystifying professional techniques;	2) Sharing power / demystifying professional techniques;
3) Collectivism: development of collective consciousness;	3) Consciousness-raising;	3) Collectivism
	4) Unmasking structures of oppression;	4) Unmasking structures of oppression;
4) Enhancing client power through personal change.	5) Personal change;	
5) Materialization: Grounding problems in access to resources;	6) Political activism and solidarity	5) Social workers understanding their social location

Yhteistä kaikille taulukon tutkimuksille on asiakkaan puolustaminen, vallan jakaminen asiakkaan kanssa ja työntekijä-asiakassuhteen valta-asetelman purkaminen sekä kollektiivisen tietoisuuden vahvistaminen eriarvoisuutta aiheuttavista rakenteista ja asiakkaan oikeuksista. Carniolia sekä Vareedia ja muita yhdistää sortavien rakenteiden näkyväksi tekeminen. Moreau ja Carniol puolestaan pitävät keskeisenä rakenteellisen sosiaalityön tapana yksilöllistä muutosta, jolla pyritään asiakkaan valtaistamiseen. Lisäksi kullakin tutkijoista on oma, muista eroava käytäntöosa-alue. Vareed kollegoineen pitää tärkeänä sosiaalityöntekijöiden ymmärrystä omasta ”paikastaan” intialaisessa, monen tasoisten luokkaa ja ihmisarvoa määrittävien rakenteiden muodostamassa yhteiskunnassa ja sen vaikutuksista asiakastyöhön. Carniol kiinnittää huomiota poliittisen aktivismin ja solidaarisuuden merkitykseen rakenteellisen sosiaalityön toteutuksessa. Moreaun ajattelussa puolestaan on erityistä materialisaatio, ”todeksi tuleminen”, johon liittyy syy-yhteyksien löytäminen ongelmien ja ratkaisuja edistävien resurssien välillä.

Lopputyössä hyödynnetyistä suomalaisista jäsenyksistä (Pohjola 2011, 2014; Närhi ym. 2023) löytyvät tässä tarkastellun kansainvälisen tutkimuksen määrittämät käytännön osa-alueet eri tavoin sanoitettuna (ks. taulukot 1 ja 2). Edellä esiin nostettujen tutkimusten perusteella arvioin, että käsittelemiini englanninkielisiin käytäntöjäsenyksiin verrattuna suomalaisessa rakenteellisen sosiaalityön perinteessä (erityisesti Pohjola 2011, 2014; Närhi ym. 2023) tehtäviä on pyritty kuvaamaan tarkemmin ja monipuolisemmin (ks. kuitenkin Payne 2021, 421). Erityisesti Kanasoja ja Ruonakangas (2023a, 2023b) ovat ansiokkaasti konkretisoineet julkisen sektorin rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjä kyselytutkimuksessaan. Vaikka suomalainen tapa jäsentää rakenteellisen sosiaalityön sisältöjä noudattelee kansainvälistä näkemystä, siinä eivät edelleenkään korostu kriittiset ja radikaalit painotukset (vrt. Pohjola 2014, 32, Närhi ym. 2023b). Joskin poliittisen työn nostaminen viidenneksi tehtäväalueeksi sekä monitoimijaisuuden välttämättömyyden korostaminen rakenteellisen sosiaalityön toteutuksessa (Närhi ym. 2023b) ovat nähdäkseen askel tätä kohti.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Lopputyöni tarkastelun kohteena on vuonna 2023 toteutettu rakenteellisen sosiaalityön kehittämiseen Keski-Suomen hyvinvointialueella tähdännyt Rakea rakentamassa -työpajasarja. Työpajojen tarkoituksena oli ensisijaisesti tuottaa tietoa ja työstää rakenteellisen sosiaalityön osa-alueita osaksi Keski-Suomen hyvinvointialueen strategian toimeenpano-ohjelmaa, lisätä tietoa rakenteellisesta sosiaalityöstä ja sen käytännöistä sekä vahvistaa ammattilaisten rakenteellisen sosiaalityön osaamista. Osallistujat tuottivat keskustellen toteutetuissa pienryhmätyöskentelyissä tietoa rakenteellisen sosiaalityön nykykäytännöistä ja visioivat hyvinvointialueella toteutettavan rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuutta.

Lopputyöni tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisena rakenteellisen sosiaalityön nykytila ja käytännöt näyttäytyvät hyvinvointialueella työpajamateriaalin perusteella?
2. Miten ja millaisena rakenteellisen sosiaalityön tulisi toteutua tulevaisuudessa työpajamateriaalin perusteella?

3.1 Rakea rakentamassa -työpajojen toteutus

Idea rakenteellisen sosiaalityön työpajoista lähti liikkeelle syksyllä 2022 rakenteellisen sosiaalityön verkostosta, jossa poliittinen päätöksentekijä esitti toiveen iltakoulutyypisistä tilaisuuksista, joissa rakenteellista sosiaalityötä voisi tehdä käytännöllisesti tutuksi poliitikoille ja viranhaltijoille. Tältä pohjalta Jyväskylän yliopiston Monitoimijainen rakenteellinen sosiaalityö tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuksissa -tutkimushankkeen (jatkossa MoRa-hanke) tutkijat, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus sekä Jyväskylän kaupungin, vuoden alusta 2023 alkaen Keski-Suomen hyvinvointialueen, Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -hankkeen Sosiaalihuollon kehittämisohjelman kehittäjät lähtivät suunnittelemaan koulutuksellisia tilaisuuksia rakenteellisesta sosiaalityöstä.

Keski-Suomen hyvinvointialue aloitti toimintansa 1.1.2023 ja valmistautui edellisenä vuonna laaditun hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelman työstämiseen. Tässä tilanteessa rakenteellisen sosiaalityön koulutustavoitteen rinnalle alkoi vahvemmin nousta ajatus yhteisestä monitoimijaisesta työskentelystä, jolla voitaisiin edistää rakenteellisen sosiaalityön sisällyttämistä toimeenpano-ohjelmaan. Kun Keski-Suomen hyvinvointialueen rakenteellisesta sosiaalityöstä vastaava viranhaltijakin piti ajatusta ja toteutustapaa hyvänä, määritettiin työpajasarjan ensisijaiseksi tarkoituksiksi tuottaa tietoa ja työstää rakenteellisen sosiaalityön osa-alueita osaksi Keski-Suomen hyvinvointialueen strategian toimeenpano-ohjelmaa. Tärkeinä tavoitteina olivat myös tiedon lisääminen rakenteellisesta sosiaalityöstä ja sen käytännöistä sekä ammattilaisten ja muiden toimijoiden rakenteellisen sosiaalityön osaamisen vahvistaminen.

Kuusi kolmen tunnin mittaista etäyhteydellä toteutettua työpajaa suunniteltiin ja järjestettiin huhtikuusta marraskuuhun 2023 välisenä aikana. Työpajoissa hyödynnettiin Närhen ja kumppaneiden (2023) tutkimushankkeessa tuotettua tietoa, ja tilaisuuksien teemat perustuivat Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueisiin. Työpajasarjan aloitti rakenteelliseen

sosiaalityöhön perehdyttävä tilaisuus. Työpajojen teemat koostuivat rakenteellisen sosiaalityön tehtävälajeista: poliittinen ja oikeudenmukaisuustyö, tietotyö, osallisuutta vahvistava työ ja strategiatyö. Parituntisen työskentelyä yhteen vetäneen ja tulevaisuuteen suuntaavan päätöstilaisuuden rakenne poikkesi keston lisäksi aiemmista osioista siten, että siinä ryhmäkeskustelut korvasi monitoimijainen paneeli. Alustajina toimivat MoRa-tutkijat ja muut työpajasarjan järjestäjätahot sekä hyvinvointialueen johtohenkilöitä, päätöksentekijöitä, työntekijöitä ja kehittäjiä sekä kunta- ja järjestötoimijoita. (Liite 1.)

Työpajojen rakenne (taulukko 3) koostui tervetuloitovotuksesta, kahdesta samanmittaisesta osiosta, joissa kummassakin oli aiheeseen alustava puheenvuoro ja syksyn tilaisuuksissa alustusta kommentoiva osio, sekä puheenvuoroihin pohjautuva pienryhmäkeskusteluosuus valmiine keskusteluaiheineen. Keskusteluja kirjattiin sähköiselle, nimettömän kommentoinnin mahdollistavalle Padlet-alustalle. Työpajojen lopuksi ryhmissä käytyjä keskusteluja vedettiin järjestäjien toimesta lyhyesti yhteen ja aikaa oli myös osallistujien kommenteille.

Taulukko 3. Teemallisten työpajojen rakenne

Tervetuloitovotus + alkusanat, työskentelyn läpikäynti (15 min)
Alustus 1 (+ kommenttipuheenvuoro) (30 min)
Pienryhmätyöskentely (30 min)
Tauko (15 min)
Alustus 2 (+ kommenttipuheenvuoro) (30 min)
Pienryhmätyöskentely (30 min)
Yhteenveto, keskustelu, palaute (30 min)

Työpajasarja oli avoin kaikille rakenteellisen sosiaalityön kehittämisen kiinnostuneille. Osallistujiksi tavoiteltiin monitoimijaisista joukkoa sosiaalialan ammattilaisista ja esihenkilöistä, poliittisista päättäjistä, asiakkaista sekä kansalaistoimijoista. Sähköpostikutsujen vastaanottajia oli 250–350 henkilöä. Lisäksi työpajoista tiedotettiin Kosken somekanavissa, uutiskirjeessä, kotisivuilla sekä Keski-Suomen hyvinvointialueen kotisivuilla ja henkilöstön intrassa. Erityisesti järjestö- ja asiakasosallistujia sekä aluevaltuutettuja pyrittiin tavoittamaan. Ilmoittautuneita oli keskimäärin 71 henkilöä / työpaja ja osallistujia keskimäärin 32 per työpaja. Syksyn työpajojen¹ (3 kpl) toimijaryhmittäiset osallistumisosuudet on koottu seuraavaan taulukkoon (taulukko 4). On huomioitava, että osallistujilla on voinut olla useampia toimijarooleja. Tähän koontiin on huomioitu osallistujan itsensä ilmoittama rooli. Sama osallistuja on voinut osallistua yhteen, kahteen tai kaikkiin työpajoihin.

Syksyn työpajoissa oli yhteensä 98 osallistujaa. Suurin osa oli sosiaalialan ammattilaisia, joita oli lähes 40 % syksyn työpajoihin osallistuneista. Sosiaalialan johtajien osuus oli hieman yli 10 prosenttia, kun taas järjestötoimijoiden (7 %) ja poliittisten päättäjien (4 %) osuudet jäivät reilusti alle sen. Suora asiakas- ja kokemusasiantuntijaedustus puuttui syksyn työpajoista. Muutamien osallistujien toimijatahona oli kunta, terveydenhuolto tai jokin muu tai siitä ei ollut

¹ Koska toimijatarkastelua tehtiin vasta alkuvuodesta 2024 Teams-keskustelutietojen perusteella, ei kevään osallistujatietoja ollut enää saatavissa tilaisuuden keskusteluhistoriassa. Kevään kolmen työpajan osalta kirjattiin ylös vain osallistujien lukumäärä.

tietoa. Tutkimuksen, koulutuksen ja kehittämisen edustajia sen sijaan oli runsaasti, yli neljäsosa osallistuneista.

Taulukko 4. Syksyn työpajoihin osallistuneet toimijaryhmittäin (%)

Toimijaryhmä	Osuus syyskauden osallistujista
Sosiaalialan ammattilaiset	38 %
Sosiaalialan johtajat	12 %
Asiakas / Kokemusasiakas	0 %
Järjestötoimija	7 %
Poliittinen päättäjä	4 %
Tutkimus, koulutus tai kehittäminen	27 %
Kuntatyöntekijä	2 %
Terveystieteidenhuolto	6 %
Muu / Ei tietoa	7 %

Osallistumismahdollisuuden laajentamiseksi työpajojen luento-osuudet tallennettiin ja julkaistiin katsottavaksi kahden viikon ajaksi. Samalla oli mahdollisuus osallistua Padlet-työskentelyyn vastaamalla työpajojen kysymyksiin tai kommentoimalla muita vastauksia. Jälkityöskentelymahdollisuudesta tiedotettiin kutsun tavoin, mutta tätä osallistumistapaa käyttäneiden määrä jäi hyvin vähäiseksi, eikä Padlet-alustalle tullut kuin muutamia kirjauksia työpajojen jälkeen.

3.2 Aineisto ja sen kerääminen

Tutkimuksen aineisto koostuu etäyhteydellä toteutetun Rakea rakentamassa -työpajasarjan ryhmäkeskustelujen anonyymeista vastauksista, jotka on tallennettu sähköiselle Padlet-alustalle. Työpajasarjan toteutusprosessia on kuvattu tarkemmin luvussa 3.1.

Työpajakysymyksillä pyrittiin herättelemään osallistujan toiminnan pohtimiseen rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta, saamaan tietoa, miten rakenteellista sosiaalityötä toteutetaan parhaillaan, sekä näkemyksiä siitä, miten sitä tulisi toteuttaa uudessa hyvinvointialuerakenteessa. Samoin osallistujia haastettiin miettimään, kuinka jokainen voisi rakenteellista työtä itse toteuttaa. Osallistujia kannustettiin kirjoittamaan vastauksensa sähköiselle alustalle, jotta kaikki näkökulmat tulisivat mukaan toimeenpano-ohjelman valmisteluun. Ensimmäisen työpajan kokemusten perusteella haluttiin varmistaa, että kaikki näkökulmat tulisivat varmasti kirjattua ja ryhmiin nimettiin järjestäjätaholta kirjaamisesta vastaavat henkilöt. Padlet-alustan mahdollistaman anonyymien kirjaamisen ja erillisten kirjaajien hyödyntämisen vuoksi vastauksista ei käy ilmi, kenen toimijan tuottamaa tietoa on ja mistä näkökulmasta. Vastausten perusteella ei siten voi arvioida, miten monitoimijaisuus käytännössä toteutui, ja kenen näkemyksistä vastauksissa oli kyse. Osallistujien pääasiallisen taustan perusteella tätä voidaan jossain määrin arvioida.

Työpajojen kysymykset ovat liitteenä (liite 2). Vastauksia aineistossa oli yhteensä 482 (taulukko 5). Vastausten määrä työpajoissa vaihteli 9–103 välillä. Eniten vastauksia kirjattiin ensimmäisessä, rakenteellisen sosiaalityön teemaan johdattaneessa työpajassa. Vastausten pituus vaihteli yksittäisestä sanoista useisiin lauseisiin. Aineiston koko oli yhteensä 9787 sanaa,

työpajakohtaisen vaihtelun ollessa 323–2144 välillä. Korkein sanamäärä saavutettiin tietotyötä käsitelleessä työpajassa. Viimeinen, työpajoja yhteen vetänyt tilaisuus kerrytti vähiten aineistoa. Kyseinen tilaisuus ei ollut varsinainen työpaja, eikä siinä järjestetty pienryhmäkeskusteluja, kuten aiemmissa tapahtumissa.

Taulukko 5. Rakea rakentamassa -työpaja-aineiston laajuus vastausten määrällä ja sanamäärällä kuvattuna

Työpaja	Vastausten määrä	Sanamäärä
Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön	103	1806
Poliittinen työ ja oikeudenmukaisuustyö	102	2069
Tietotyö	91	2144
Osallisuutta vahvistava työ	93	1689
Strategiatyö	84	1756
Työpajojen yhteenveto	9	323
Yhteensä	482	9787

Työpajojen järjestämisen keskeinen vaikutin oli tuottaa materiaalia, jota voitiin hyödyntää Keski-Suomen hyvinvointialueen strategian toimeenpano-ohjelman valmistelussa. Työpajakohdainen keskustelumateriaali tiivistettiin vapaamuotoisella, aineistolähtöisellä teemoittelulla jälkityöskentelyajan päätyttyä. Tiivistykset toimitettiin valmistelusta vastaaville hyvinvointialueen viranomaisille. Osallistuin aineiston alkuvaiheen analysointiin työni puitteissa. Hyödynnän lopputyöissäni alkuperäisen aineiston ohella myös mainittua, alustavasti analysoitua aineistoa.

3.3 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta ohjaavana lähestymistapana

Lopputyössä korostuu tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Toikon ja Rantasen (2009) mukaan se voidaan ymmärtää tutkimuksen ja kehittämistoiminnan yhteyttä niiden risteyspaikassa kuvaavana väljänä yleiskäsitteenä. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta on ensisijaisesti kehittämistä, jossa hyödynnetään tutkimuksen periaatteita. Se on systemaattista, tutkimuksen ja projektitoiminnan lähtökohtia yhdistävää toimintaa, jossa tiedontuotantoa ohjaavat käytännön ongelmat ja kysymykset. Tutkimuksen rooli tiedonmuodostuksessa on kehittämistä avustava. Kehittämistoiminnan kautta välitetään tietoa organisaatioille ja toisaalta tuotetaan tietoa, jota voidaan hyödyntää tutkimuksessa. Tiedonintressi ja merkitys on tutkimuksessa ja kehittämisessä erilainen. Kehittämistoiminnassa tavoitellaan ensisijaisesti käyttökelpoista ja käytännöllistä tietoa konkreettisen muutoksen tueksi, kun taas tutkimuksessa painottuu tiedon luotettavuus. (Toikko & Rantanen 2009, 21–23, 155–159.) Tarkastelun kohteena olleen työpajaprosessin tavoitteena on ollut pyrkiä vaikuttamaan tutkimustiedon avulla käytäntöihin ja samalla tuottaa käytännöllistä tietoa palvelujen kehittämistyöhön, ei niinkään tutkimuksellisesta näkökulmasta tarkoitettua luotettavaa tietoa.

Lopputyötä voisi kuvailla myös toimintatutkimuksellisenä kehittämisenä: siihen liittyy toimintatutkimuksen piirteitä, joskaan puhtaasti se ei sitä ole, sillä ajatus prosessin ja sen tuottaman tiedon tutkimuksellisesta tarkastelusta tuli mukaan vasta suunnittelu- ja toteutusprosessin

ollessa meneillään. Toimintatutkimus on tutkimusstrategia, jolla pyritään tutkimaan todellisuutta ja samalla muuttamaan sitä. Teoreettis-metodologisena lähestymistapana sitä luonnehtivat erilaiset orientaatiot: toiminta-, käytäntö-, muutos-, prosessi- ja osallisuusorientaatio. Toimintatutkimuksen tavoitteena on saada aikaan sosiaalisiin käytäntöihin kohdistuvaa, ongelmien ratkaisuun ja muutoksiin johtavaa prosessinomaisesti etenevää toimintaa, jossa keskeistä on käytännöissä mukana olevien ihmisten osallistuminen ja osallistaminen. Toiminta on samanaikaisesti tutkimuskohde, tutkimusväline sekä päämäärä. Toimintatutkimuksessa kriittikiä herättää erityisesti objektiivisuus, tutkijan moniulotteinen, usein ristiriitainenkin rooli erilaisissa tutkimustilanteissa, sekä toimintatutkimuksen suhde kehittämishankkeisiin sekä interventio- ja evaluaatiotutkimukseen. (Jyrkämä; Suoranta & Rynänen 2014; Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa ja toimintatutkimuksessa korostuu mielestäni molemmissa tiedon hyödyntämisen näkökulma. Kummassakin pyritään muutokseen olemassa olevan tutkimustiedon avulla sekä prosessin eri vaiheissa tuottamalla ja hyödyntämällä sitä. Tutkija on aktiivisessa roolissa. Molemmissa suuntauksissa on tärkeää prosessissa mukana olevien osallisuus toimijoina ja tiedontuottajina.

Työpajat olivat avoimia aiheesta kiinnostuneille ja niihin tavoiteltiin osallistujiksi eri toimijaryhmiä mahdollistamaan moninäkökulmainen keskustelu, kokemusten jako sekä niistä hyvinvointialueen toiminnan kehittämisen tueksi tuotettu tieto. Organisaatioon kohdistuvan näkökulman lisäksi osallistujia koitettiin ohjata tunnistamaan rakenteellisen sosiaalityön toteutustapoja nykyisestä toiminnastaan sekä kannustaa kehittämään toimintatapojaan rakenteellisen sosiaalityön suuntaan. Työpajojen tarkoituksena oli myös tarjota mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen strategian toimeenpano-ohjelman valmisteluaineiston tuottamiseen. Hyvinvointialueen palvelujen ja toiminnan kehittämisen lisäksi työpajaprosessilla on tavoiteltu sekä organisaation että osallistujien käytäntöjen uudistamista rakenteellisen sosiaalityön näkyväksi tekemisen ja tulevaisuuden visioinnin avulla (yhdessä keskustellen). Lopputyön näkökulmasta roolini on ollut moniulotteinen suhteessa työpajaprosessiin ja tutkittavaan aineistoon. Olen ollut prosessissa mukana työntekijänä, asiantuntijana, kehittäjänä ja lopputyön myötä tutkijana.

3.4 Aineiston analysointi

Aineistoa on analysoitu laadullisen tutkimuksen keinoin. Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on selkeyttää tutkimusaineistoa sekä tuottaa uusia näkemyksiä tarkasteltavasta ilmiöstä. Analyysin avulla aineisto tiivistetään kadottamatta sen sisältämää tietoa. (Eloranta ja Suoranta 2014, 138.) Hyödynnän työssäni teoriaohjaavaa analyysia. Siinä teoria toimii aineiston analyysin apuna, mutta analyysi ei perustu täysin teoriaan. Siten analyysissä jää tilaa uusille oivalluksille. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Analyysia jäsentävänä kehikkona käytän Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita sekä niistä Närhen ja muiden (2022a, 2022b, 2023) operationalisoimia toimintoja, mutta aineistosta on mahdollista nostaa havaintoja myös näiden jäsenysten ulkopuolelta.

Vaikka hyödynnän Pohjolan (2011, 2014) ja Närhen ym. (2023, 2023b) jäsenyyksiä, teemojen tulisi syntyä aina analyysin tuloksena - eivät tutkijan ennakkokäsityksen pohjalta (Juhila 2021). Laadulliseen tutkimukseen kuuluvaa teemoittelua voikin pitää yhtenä sisällönanalyysin muotona (Tuomi & Sarajärvi 2018). Pysin tuottamaan aineistosta tutkimuskysymysten mukaisesti tietoa rakenteellisen sosiaalityön nykytilasta ja käytännöistä sekä sen tulevaisuuden näkemyksistä

hyvinvointialueella. Lisäksi nostan tarkasteluun rakenteellista sosiaalityötä estäviä tekijöitä, joita aineistossa esiintyi runsaasti.

Aineiston analysoinnin aloitin lukemalla työpajasarjasta kertyneet alkuperäisaineistot ja niistä tehdyt koosteet läpi työpaja ja teema kerrallaan. Tällä pyrin tutustumaan aineistoon, muodostamaan käsityksen sen sisällöstä sekä löytämään aineistosta esiin nousevia alustavia teemoja ja niitä kuvaavia alateemoja. Vertailin näin tekemääni analyysiä aiempaan koosteeseen pyrkien täydentämään analyysiä. Koska aineisto oli luokiteltu rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueiden mukaisesti, lähestyin sitä siitä näkökulmasta. Ajattelussani jokainen työpajamateriaali antoi ensisijaisesti tietoa työpajassa käsitelystä tehtäväalueesta. Pidin kuitenkin mielessä, että rakenteellisen sosiaalityön käsite tehtäväaluemäärityksineen ei ollut kaikille osallistujille yhtä lailla tuttu, eikä tätä osallistujilta odotettukaan. Myös tehtäväaluejako on ensisijaisesti käsitteellinen, sillä käytännössä tehtäväalueet eivät ole tarkkarajaisia ja limittyvät toisiinsa monin tavoin (Närhi ym. 2023b, 289; Pohjola 2011). Vertasin aineistosta nousseita teemoja opinnäytteen teoreettiseen jäsennykseen etsien yhtymäkohtia ja eroja. Tämän pohjalta muodostin vastaukset tutkimuskysymyksiin.

3.5 Tutkimuksen etiikkaan liittyviä huomioita

Olen työni puolesta Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen erikoissuunnittelijana ollut aktiivisesti osallisena työpajaprosessin suunnittelussa, toteuttamisessa ja aineiston alustavassa analysoinnissa. Työtehtävänä keskeisenä motiivina on ollut käyttökelpoisen tiedon tuottaminen hyvinvointialueen tarpeisiin. Samoin olen työroolissani pyrkinyt edistämään työpajasarjalle asetettuja tavoitteita ja vaikuttamaan siihen, että rakenteellinen sosiaalityö tulisi osaksi hyvinvointialueen sosiaalihuollon käytäntöjä. Sosiaalialan kehittäjänä suhtaudun muuttuviin rakenteisiin ja toimintaympäristöön ensisijaisesti mahdollisuutena vahvistaa rakenteellisen sosiaalityön paikkaa yksilökeskeisen sosiaalityön rinnalla ja lisätä rakenteellisen sosiaalityön vaikuttavuutta suhteessa sen tavoitteisiin. Lopputyön tekijän roolissa pyrin tarkastelemaan kokonaisuutta ja siinä tuotettua aineistoa tutkijan silmin. Tutkimusta tehdessäni minun on huomioitava kokemukset, havainnot ja muodostuneet esikäsitykset aineistosta ja työpajaprosessista, joilla voi olla vaikutusta tutkimuksen kulkuun ja analyysiin.

Tarkasteltavana olevaa työpajaprosessia aineistoinen ei suunniteltu tutkimuksen näkökulmasta. Idea työpajojen tutkimuksellisesta tarkastelusta tuli ajankohtaiseksi vasta suunnittelu- ja toteutusprosessin aikana. Siksi lopputyö ei luokitu puhtaasti toimintatutkimuksen tai muun tutkimusparadigman kehikkoon. Ensisijaisesti tutkittavana olevassa prosessissa aineistoinen on ollut näkemykseni mukaan kyse tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta, jossa tutkimuksellisia piirteitä sovelletaan joustavasti kehittämistyöhön ja tiedon käyttökelpoisuus määrittyy ensisijaisena tiedon luotettavuuteen nähden (ks. Toikko & Rantanen 2009). Tutkimustiedon hyödyntäminen työpajojen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä tutkimustiedon jakaminen osallistujille ja yhdistäminen käytäntöön ovat olleet tärkeässä osassa työpajakokonaisuuden toteutusta.

Työpajojen osallistujia informoitiin ilmoittautumisen yhteydessä ja kunkin tilaisuuden alussa siitä, että työpajoissa tuotettua anonyymia aineistoa voidaan käyttää tutkimustarkoitukseen. Sähköiselle Padlet-alustalle työpajoissa tuotetut vastaukset olivat anonyymeja ja toteutustavan vuoksi pääasiassa ryhmäkeskustelun kirjaajana toimineen henkilön tiivistystä ja tulkintaa

puhutusta. Aineisto on käsitelty ja raportoitu niin, että tuloksista ei voi tunnistaa yksittäistä vastausta. Esimerkiksi mahdolliset palveluyksikköön tai organisaatioon liittyvät tai muut yksittäisen osallistujan tunnistamisen mahdollistavat ilmaisut on poistettu tuloksista. Työpajojen osallistujatiedot eivät ole julkisesti saatavilla, eikä niitä käytetä aineistona muutoin kuin taustatietona osallistujamäärien ja osallistuneiden taustaryhmäosuuksien tarkastelussa.

4 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN NYKYKÄYTÄNNÖT JA TULEVAISUUS

Tulososiossa käydään ensin läpi työpajojen tuottamaa tietoa hyvinvointialueella toteutuvan rakenteellisen sosiaalityön nykyisistä käytännöistä, minkä jälkeen kootaan näkemyksiä rakenteellisen sosiaalityön toteutumisesta tulevaisuudessa. Nykytilan ja tulevaisuuden tarkastelua tehdään lopputyön viitekehysten mukaisesti tehtävälueittain (Pohjola 2011, Närhi ym. 2023). Estäviä tekijöitä, jotka ovat samalla rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista tukevia kehittämis-kohteita, käsitellään yhtenä kokonaisuutena, sillä niissä oli useita samankaltaisuuksia tehtäväalueesta riippumatta.

Tulosten raportointi on työpajakeskustelua kokoavasti dokumentoineen aineiston vuoksi tehty yleisellä tasolla ilman lukumäärätietoja. Tämä on hyvä huomioida erityisesti nykytilan tuloksia luettaessa. Tulokset eivät kerro siitä, kuinka paljon, kuka, missä ja missä laajuudessa rakenteellista sosiaalityötä tehdään. Koonti kuvaa pääasiallisesti niitä toimia, joita osallistujat työpajojen toteutushetkellä omasta tekemisestään nimesivät rakenteelliseksi sosiaalityöksi. Koska osallistujajoukko oli valtaosin ammattilaisia, todennäköistä on, että tulokset kertovat pääasiassa ammattilaisten näkemyksistä. Edellä mainittu pätee myös tuloksiin tulevaisuuden näkemyksistä sekä rakenteellista sosiaalityötä estävistä tekijöistä.

4.1 Rakenteellisen sosiaalityön nykyisiä käytäntöjä hyvinvointialueella

Tietotyön muotona *tiedon tuottaminen* korostui aineistossa. Vastauksissa tuotiin esiin monia tapoja tuottaa tietoa erityisesti asiakkaista (asiakastyön kirjaaminen eri palveluissa) ja palvelujärjestelmästä (esim. asiakaspalautte, tiedon tuottaminen Kelalle sen palveluista, palvelujen kehittämishankkeet) ei niinkään yhteiskuntarakennetietoa. Asiakkaiden lisäksi *tiedonsaannin* lähteinä toimivat asiakaspalautteet, valtakunnalliset kyselyt ja yhteistyökumppanit, kuten kunnat ja järjestöt. Tiedon välittäminen, hyödyntäminen ja sillä vaikuttaminen esiintyivät aineistossa pääasiassa tulevaisuuden kehittämistarpeina. (Vrt. Kannasoja & Ruonakangas 2023b, 95). Verratessa vastauksia Pohjolan (2011) jäsenyykseen, sosiaalialanalytikon työssä korostui monipuolisen tiedon tuottaminen, mutta viittauksia ei ollut lainkaan tutkivaan työhön tai tutkimukseen. Yhteiskuntakriitikon työhön liittyvät yhteiskunnan omatuntona toimiminen sekä epäkohtien osoittaminen tulivat esiin esimerkiksi kannanottoina lakiuudistuksiin järjestötoiminnan kautta. *Julkisuustyön* nähtiin lisääntyneen sosiaalisen median myötä, mutta samalla koettiin, että sitä voisi olla lisää erityisesti arvokeskustelun kautta.

Oikeudenmukaisuustyön toteutumista kuvattiin aineistossa pääasiassa osallisuuden liittyvillä asioilla. Oikeudenmukaisuustyö näyttäytyikin vastauksissa enemmän inklusiivisena kuin Pohjolan (2011) tai Närhen ja kumppaneiden (2023b) määritelmien mukaisena toimintana. Nykyisiksi tavoiksi mainittiin asiakkaiden osallisuuden edistäminen, asiakkaiden kohtaaminen ja kuuleminen, työntekijöiden, asiakkaiden ja kuntalaisten valtaistumisen tukeminen, verkostotyö, järjestöyhteistyö sekä kuntien ja hyvinvointialueiden osallistumismallit ja ohjelmatyö. Järjestöyhteistyön merkitystä korostettiin asiakasnäkökulmasta. Asiakkaiden koettiin saavan

paljon tukea ja tietoa järjestöiltä. Järjestöiltä koettiin saavan arvokasta lisätietoa sosiaalipalveluihin. Oikeudenmukaisuustyötä koskeva aineisto sisälsi pääasiassa kehittämistarpeita ja toiveita. Tästä voisi päätellä, että osallistujat eivät ole voineet toteuttaa sitä haluamallaan tavalla tai toivomassaan laajuudessa työpajan ajankohtana.

Inklusiotyötä lähestyttiin työpajoissa osallisuutta vahvistavan työn näkökulmasta. Näkökulman valinnan taustalla oli työpajasarjan kytkeytyminen strategian toimeenpano-ohjelman valmisteluun ja se, että asukkaiden ja työntekijöiden osallisuus sekä kumppanuus alueen toimijoiden kanssa on tunnistettu Keski-Suomen hyvinvointialueen strategisiksi menestystekijöiksi (Keski-Suomen hyvinvointialueen strategia 2023–2025). Tavoitteena oli myös tehdä alueelle laadittua osallisuusohjelmaa tutuksi ja herättää keskustelua, miten se tukisi rakenteellisen sosiaalityön toteutusta käytännössä. Siksi osallisuuden teema korostui vastauksissa. Aineistosta nousi näkemys osallisuudesta sosiaalipalveluihin *sisäänrakennettuna toimintana*, joka toteutui asiakkaan valtaistamistyönä, asiakkaan näkemysten selvittämisenä, osallisuusasioiden huomioimisena palvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja valvonnassa, sekä asiakasnäkökulman, -osallisuuden ja asiakkaiden äänen esillä pitämisenä yhteistyöverkostoissa. Kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen tuotiin esiin yhtenä, mutta vähän käytettynä asiakkaiden osallisuutta vahvistavana keinona. *Yhteisötyöksi* tai *osallistavaksi kehittämistyöksi* tulkittavaa toimintaa toteutettiin erilaisina asuinaluetapaamisina, keskustelufoorumina, raatitoimintana ja kuntalaiskyselyinä. Tilaisuudet toimivat myös tiedon tuottamisen, saamisen ja välittämisen paikkoina. (Vrt. Pohjola 2011, Närhi ym. 2023.)

Strategiatyötä tarkasteltiin rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksen lisäksi hyvinvointialueen strategian toteuttamisen kautta. Tämä todennäköisesti vaikutti keskusteluorientaatioon, sillä vastauksissa korostui hyvinvointialueen *strategian toimeenpano*, joka on parhaimmillaan rakenteellisen sosiaalityön tavoitteita edistävää *reformityötä* ja *kehittämistyötä*. Strategiatyöksi miellettiin monenlainen palveluissa tapahtuva, hyvinvointialueen strategian toteutumista tukeva toiminta: esimerkiksi oppilashuollossa yhteisöllinen ja ennaltaehkäisevä työ tai aikuisasiakkaille suunnatussa asunnottomuustyössä nopean toiminnan Nopsajalka-tiimi. Työympäristöllä, kuten toimintayksikön ammattirakenteella, nähtiin olevan vaikutusta strategiatyön toteuttamismahdollisuuksiin käytännössä. Asiakastyön kirjaaminen nähtiin olennaisena keinona tuottaa *tietoa strategisen työn tueksi* johdolle, päätöksentekoon ja palvelujen kehittämiseen. *Visiovan työn* ulottuvuuksia tunnistettiin hyvinvointialueen aluehallituksen (strategiaprosessin ohjaaminen ja seuranta), sosiaalialan osaamiskeskuksen (strateginen vaikuttaminen eri tasoilla) sekä sosiaaliamiehen (yhteiskunnallinen vaikuttaminen) tehtävissä. Tähän liittyvät myös lausunnot ja kannanotot lakiuudistuksiin sekä vaikuttamismahdollisuudet (hyvinvointialue)strategian laadintaan. (Vrt. Pohjola 2011, Närhi ym. 2023.)

Poliittinen työ on Närhen ja kumppaneiden (2023b) toimesta nimetty rakenteellisen sosiaalityön viidenneksi osa-alueeksi. Tehtävä on siten uusi ja käytännöt hakevat vielä paikkaansa, vaikka jo Pohjola (2011, 2014) on omassa jäsenyyksessään määrittänyt yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisen työn rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita läpäiseväksi ulottuvuudeksi. Ymmärrys rakenteellisen sosiaalityön poliittisuudesta ei aineiston perusteella ollut vahva. Aineiston keskustelu viranomaiselle sopivasta poliittisuudesta heijastelee tarvetta kirkastaa poliittisen työn käsitettä ja tehtäviä rakenteellisessa sosiaalityössä. Käytössä olevina poliittisen työn keinoina tuotiin esiin tavoitteellinen vaikuttamistyö median kautta ruohonjuuritasolta aina lain-säädäntöä koskeviin lausuntoihin, suorat yhteydenotot poliittisiin päättäjiin ja päättävissä

asemissa oleviin henkilöihin, tiedon tuottaminen ja sillä vaikuttaminen, kohderyhmän asioiden tuominen keskusteluun, sekä yhteiskehittäminen ja yhteistyö asiakkaiden asioiden edistämiseksi ja palvelujärjestelmässä havaittujen epäkohtien korjaamiseksi. Edellä esitetyissä keinoissa on poliittisen työn jäsenyksistä nähtävissä ainakin *sosiaalisten ilmiöiden ja epäkohtien näkyväksi tekemistä ja niiden nostamista (poliittiseen) keskusteluun, asiakkaiden tai tietyn kohderyhmän etujen ajamista sekä eri tahojen kanssa liittoutumisen* ulottuvuuksia (vrt. Närhi ym. 2023b).

Yhteenvedo rakenteellisen sosiaalityön nykyisistä käytännöistä tehtäväalueittain on seuraavassa taulukossa (taulukko 6).

Taulukko 6. Rakenteellisen sosiaalityön nykyisiä käytäntöjä hyvinvointialueella tehtäväalueittain

Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalue	Nykyisiä käytäntöjä
Tietotyö	Tiedon tuottaminen asiakkaista ja palvelujärjestelmästä Tiedon saaminen Yhteiskuntakriitikon työ Julkisuustyö
Oikeudenmukaisuustyö	Inklusiivisuuden mukainen osallisuuden vahvistaminen: osallisuuden edistäminen, asiakkaiden kohtaaminen ja kuuleminen, työntekijöiden, asiakkaiden ja kuntalaisten valtaistumisen tukeminen Verkostotyö, järjestöyhteistyö Kuntien ja hyvinvointialueiden osallistumis- ja vaikuttamisrakenteet Ohjelmatyö
Inklusiivisyys	Asiakkaan valtaistaminen Asiakkaan näkemysten selvittäminen Asiakasnäkökulman, -osallisuuden ja asiakkaiden äänen esillä pitäminen, myös yhteistyöverkostoissa Kokemusasiantuntijatoiminta Osallisuuden huomioiminen palvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja valvonnassa Yhteisötyö Osallistava kehittäminen Tiedon tuottaminen, saaminen ja välittäminen
Strategiatyö	Strategian toimeenpano reformityönä, kehittävänä työnä Visioiva työ Tiedon tuottaminen strategiatyön tueksi
Poliittinen työ	Sosiaalisten ilmiöiden ja epäkohtien näkyväksi tekeminen ja nostaminen keskusteluun Tiedon tuottaminen ja sillä vaikuttaminen Suorat yhteydenotot päättäviin tahoihin Liittoutuminen, yhteistyö

4.2 Näkemyksiä rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuudesta

Tulevaisuuden **tietotyölle** osallistujilla oli useita toiveita. *Tiedonkulun ja vaikuttamisrakenteiden* tulee olla toimivia ja selkeitä, jotta tiedontuottajat voivat luottaa siihen, että tieto tulee käsitellyksi ja että palaute tiedon vaikuttavuudesta välittyisi takaisin tuottajille. Tiedon tuottamiseen motivoitumisen kannalta työntekijöillä tulisi olla parempi ymmärrys siitä, mihin ja miten asiakastietoa ja tilastoitavaa tietoa käytetään. Tiedon tulee kulkea organisaatiossa joustavasti tasolta toiselle. Toimivan, läpinäkyvän ja osallistavan tietotyön rakenteen nähtiin motivoivan henkilöstöä laadukkaaseen asiakastyön kirjaamiseen sekä ylipäänsä tiedon tuottamiseen. *Tiedonkeruun ja sen analysoinnin* tulee olla säännöllistä. Asiakastyöstä kertyvää tietoa tulisi hyödyntää nykyistä paremmin. Tiedon analysoinnin nopeuteen toivottiin monipuolisuutta perinteisten puolivuositteisten tai vuosittaisten kansallisten raporttien rinnalle. Asiakastyöstä kirjattavan tiedon rinnalle toivottiin sosiaalista raportointia, jonka avulla voi tuoda esiin yksittäistä asiakasta tai perhettä laajempia ilmiöitä. Tietotyön tulisi olla *monitoimijaista ja kumppanuuteen* perustuvaa. Hyvinvointialueen eri palvelualueiden tuottaman tiedon lisäksi tarvitaan kunnilta, järjestöiltä ja seurakunnilta paikallista tietoa ilmiöistä ja asukkaiden ongelmista. Tärkeänä pidettiin asiakkaiden *osallisuutta* tietotyön eri vaiheissa ja heiltä saadun tai heidän tuottamansa tiedon hyödyntämistä. Vastaava tarve nousi myös työntekijöiden kohdalla, joille kertyy paljon hiljaista tietoa asiakkaidensa arjesta ja siihen liittyvistä sosiaalisista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä. Monitoimijainen tietotyö edellyttää *luottamusta* eri toimijoiden kesken. Tämän nähtiin syntyvän kasvokkaisissa tiedonvaihdon ja vuorovaikutuksen tilanteissa sekä selkeinä ja toimivina tietotyön rakenteina.

Näkemykset **oikeudenmukaisuustyön** kehittämistarpeista liittyivät järjestyhteistyöhön, eri toimijoiden osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseen, hyvinvointialueen ja kunnan yhteistyöhön sekä sosiaalihuollolle tärkeiden asioiden tuomiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Julkinen palvelujärjestelmä ja järjestöt nähtiin toisistaan riippuvaisina. *Järjestyhteistyön* määrässä ja laadussa koettiin olevan parantamisen varaa. Hyvinvointialueen palveluihin toivottiin lisätietoa järjestöistä sekä niiden tarjoamasta tuesta ja toiminnasta, jotta näistä voisi tiedottaa asiakkaita. Ilmiölähtöisyys tuotiin esiin yhtenä tapana vahvistaa hyvinvointialueen ja järjestöjen sekä muiden toimijoiden yhteistyötä. Eri toimijoiden *osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämistä*, äänen saamista kuuluviin, pidettiin tärkeänä kaikilla hyvinvointialueen tasoilla asiakastyöstä ylimpään johtoon sekä asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden osalta. Etenkin toivottiin keinoja välittää tietoa ”ruohonjuuritasolta”, asiakastyöstä, suoraan päätöksentekijöille. Erityisenä ryhmänä mainittiin haavoittuvimmassa asemassa olevien osallisuuden turvaaminen voimavarojensa puitteissa, jotta vaikuttamismahdollisuudet eivät kasautuisi vain toimintakykyisimmille kansalaisille. Osallisuutta lisäävinä toimina mainittiin eri toimijoiden suora kohtaaminen ja kuuleminen, vaikuttamismahdollisuuksista kertominen avoimesti ja niistä viestinnän kohdentaminen kattavasti, sekä palautteen ja tiedon kerääminen yksiköistä puolueettoman tahon avulla. Vaikuttamismahdollisuuksia nähtiin voivan lisätä liittoutumalla eri toimijoiden kesken yhteisen asian edistämiseksi. Lisäksi mainittiin erilaiset, säännöllisesti järjestettävät päätöksentekijät, sosiaalihuollon ammattilaiset, johtajat sekä asiakkaat ja kuntalaiset yhteen tuovat tilaisuudet (kansalaispaneelit, asiakasraadit,

asukas- ja asuinaluutilaisuudet, yhteissuunnittelutilaisuudet jne.). Vaikka edellä mainitut huomiot tuotiin työpajavastauksissa esiin ensisijaisesti asiakasnäkökulmasta, mielestäni niiden hyödyntäminen edistää osallisuutta toimijatahosta riippumatta.

Hyvinvointialueen ja kunnan yhteistyötä pidettiin tärkeänä, joskin huomio aineistossa kiinnittyi päällekkäisten osallisuus- ja vaikuttamisrakenteiden välttämiseen. Moninkertaisten rakenteiden ja tilaisuuksien nähtiin jopa voivan vähentää asukkaiden ja vaikuttamistoimielimiin valittujen osallistumista tapahtumien runsauden vuoksi. Hyvinvointialueen ja kunnan yhteistyön lisäämistä ehdotettiin yhteisten tehtävien hoitamiseen, kuten lakisääteiset vaikuttamistoimielimet sekä lakisääteisiin tehtäviin liittyvä ohjelmatyö. Tulevaisuuden oikeudenmukaisuustyön vastauksissa oli nähtävissä yhteys tietotyöhön ja *sosiaalihuollolle tärkeiden asioiden tuomiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun*. Vastauksissa toivottiin sosiaalihuollon ja sosiaalihuollosta syntyvän tiedon näkyväksi tekemistä. Osallistujilla oli valmiutta monenlaisiin sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistäviin toimiin:

- sosiaalialan ammattilaisten blogit ja yhteistyökumppaneiden kanssa laaditut vaikuttamistekstit
- erilaiset päätöksentekijät, sosiaalihuollon ammattilaiset, johtajat sekä asiakkaat ja kuntalaiset yhteen tuovat, säännöllisesti järjestettävät tilaisuudet
- yhteisö- ja setlementtityö
- yhteistyötä ja ryhmän voimaa vaikuttamisessa hyödyntävien kumppanuuksien luominen
- alueellisen ja toimijoiden välisen tiedonkulun edistäminen esimerkiksi erilaisilla viestintäverkostoilla
- ammattilaisten ja johdon mentorointi
- erilaiset osallisuutta ja oikeudenmukaisuutta edistävät kokeilut

Sosiaalihuollon roolia ja mahdollisuuksia oikeudenmukaisuustyön toteuttajana pohdittiin useissa vastauksissa. Oikeudenmukaisuustyö nähtiin sosiaalityön tehtävänä: ”sosiaalityön tulee ottaa kantaa ja viedä oikeudenmukaisuutta eteenpäin”, mutta sen toteutumisessa nähtiin parantamisen varaa. Katse kääntyi sosiaalialan ammattilaisiin: mitä muutoksia toteutuminen vaatii työtavoissa ja osaamisessa? Entäpä rakenteissa? Oikeudenmukaisuustyölle toivottiin työaikaa, mutta myös työtappaa tukevaa koulutusta ja tukirakenteita lisäämään *rohkeutta* rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen.

Inklusiotyön kehittämiskohteena korostui edellä esiin tuoduista syistä osallisuuden vahvistaminen. Työpaja-aineistosta henki vahva näkemys siitä, että osallisuus kuuluu kaikille ja koskettaa kaikkia. Siksi siinä on huomioitava yhtä lailla asiakkaiden kokemukset kuin henkilöstön kokemus osallisuus. Tulevaisuuden osallisuutta vahvistavassa inklusiotyössä keskeisinä nähtiin rakenteet, johdon tuki ja sitoutuminen, osaaminen sekä tiedon kerääminen. Aineiston perusteella hyvinvointialueelle tarvitaan *osallisuustyön rakenne*, joka tukee ja edistää asiakkaiden, asukkaiden ja ammattilaisten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia, organisaatioiden välistä yhteistyötä sekä poliittisesti päätetyn osallisuusohjelman toimeenpanoa. Rakenteen tulisi sisältää selkeät vaikuttamisväylät henkilöstölle ja asiakkaille hyvinvointialueen kehittämisessä sekä taata osallistuminen palvelujen suunnitteluun mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Rakenne tukee yhteistä toimintakulttuuria: eri toimijoiden kesken jaettua näkemystä tavoitellusta osallisuuden ja osallistumisen tasosta ja tavoista hyvinvointialueella. Rakenteen toimivuus

edellyttää *johdon tukea ja sitoutumista* osallisuutta edistävään työhön organisaatiotasosta riippumatta. Työntekijöillä tulee olla lupa toteuttaa osallisuutta edistäviä toimia ja olla osallisia omassa tehtävässään ja organisaatiossaan. Johtaminen edistää tai estää osallisuuden kulttuuria työyhteisössä ja on siksi keskeisessä asemassa toteuttamisen kannalta. Osallisuutta vahvistava toimintakulttuuri tarvitsee rakenteiden lisäksi yhteisiä käytäntöjä. Tätä voidaan tukea eri toimijoiden osallisuustyön *osaamista vahvistamalla*. Aineiston perusteella osaamista tarvittaisiin esimerkiksi yhteiskehittämisessä, osallisuustyön yhdyspinnoilla tapahtuvassa toiminnassa ja yhteisöjen osallisuuden vahvistamisessa. Näihin oppia voisi aineiston perusteella saada esimerkiksi kuntien toteuttamasta osallisuustyöstä. Monitoimijaisessa ympäristössä ylipäänsä asiantuntijuuden paikantaminen nähtiin tärkeänä tapana vahvistaa yhteistyötä ja toisilta oppimista osallisuutta sekä muita yhteisiä asioita koskevissa kysymyksissä. Osaamisen näkökulmasta tärkeänä pidettiin osallisuuden toteutumista vuorovaikutustilanteissa: kohtaaminen, kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen synnyttävät osallisuuden tai osattomuuden kokemuksia. *Tiedon kerääminen ja sen välittäminen* tuli esiin myös osallisuutta tukevan työn vastuuksissa. Osallisuuden esteistä ja edistävästä tekijöistä sekä toteutumisesta eri alueilla ja eri asiakas- ja asukasryhmillä tarvitaan tietoa palvelujen ja rakenteiden kehittämisen ja arvioinnin tueksi. Tieto auttaa ymmärtämään yksilöiden ja yhteisöjen välisten valtasuhteiden vaikutuksia ja sen näkyväksi tekemällä tukee haitallisten valtarakenteiden purkamista. Sosiaalialan ammattilaisten osallistuminen esimerkiksi asukastilaisuuksiin nähtiin tärkeänä osallisuuden eri ulottuvuuksia ja rakenteellista sosiaalityötä toteuttavana keinona.

Hyvinvointialueen tulevaisuuden **strategiatyössä** tärkeänä pidettiin *asiakkaiden ja henkilöstön osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien varmistamista strategiaprosessin eri vaiheissa*, esimerkiksi palautejärjestelmien sekä yhteisten keskusteluareenojen avulla. Henkilöstön osallisuuden toivottiin erityistä huomiota siksi, että se on yksi hyvinvointialueen strategisista kärjistä. Strategian jalkauttamiseen tulisi panostaa uusissa organisaatorakenteissa riittävällä resursoinnilla ja sitä tukevan sisäisen ja ulkoisen viestinnän avulla. Jalkauttamisen onnistumiseen nähtiin vaikuttavan myös työyhteisön ja johdon tuki sekä oma asenne. Rakenteellista sosiaalityötä tehdään yhdessä ja *monialainen yhteistyö* tunnistettiin myös tässä tehtäväalueessa toteuttamisen kannalta tärkeänä. *Tietotyön tuottaman tietoperustan merkitys* strategiatyölle näkyy aineistossa vahvasti (vrt. Pohjola 2011). Tarvitaan asiakastiedon laadukasta kirjaamista, eri palveluista ja toimijoilta kertyvän tiedon hyödyntämistä sekä selkeää, läpinäkyvää ja suunnitelmallista tiedolla johtamisen rakennetta prosesseineen.

Poliittisen työn tulevaisuuden keinoina tunnistettiin *eri toimijoiden kumppanuuden vahvistaminen ja liittoutuminen*. Järjestöillä nähtiin jo nyt olevan enemmän mahdollisuuksia ottaa kantaa kuin julkisessa organisaatiossa työskentelevillä. *Poliittisen työn käytännöt näyttävät vaativan kirkastamista*. Tämä nousi aineistossa esiin kysymyksissä viranomaiselle sopivasta poliittisuudesta ja rakenteellisen sosiaalityön poliittisesta työstä sekä pohdinnoissa viranomaisroolista suhteessa puoluepolitiikkaan. Kuten aineistossakin todettiin, poliittinen työ voi olla yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin vaikuttamista puoluepolitiikan avulla, mutta se ei pelkisty siihen. Puoluepoliittinen vaikuttaminen on tietenkin myös sosiaalialan työntekijän oikeus. Käytäntöjen lisäksi kirkastamista näyttäisi vaativan myös, *mitä poliittisuudella sosiaalityössä ylipäänsä tarkoitetaan*.

Yhteenvedo näkemyksistä tulevaisuuden rakenteellisen sosiaalityön käytännöistä tehtäväalueittain on koottu seuraavaan taulukkoon (taulukko 7).

Taulukko 7. Näkemyksiä rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuuden käytännöistä hyvinvointialueella tehtävälueittain

Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalue	Näkemyksiä tulevaisuuden käytännöistä
Tietotyö	Toimivat tiedonkulun ja vaikuttamisen rakenteet Säännölliset tiedonkeruut ja raportoinnit Monitoimijaista, kumppanuuteen perustuvaa Osallistavaa, luottamustaherättävää
Oikeudenmukaisuustyö	Järjestöyhteistyö Eri toimijoiden osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistäminen Hyvinvointialueen ja kunnan yhteistyö Sosiaalihuollolle tärkeiden asioiden tuominen yhteiskunnalliseen keskusteluun
Inklusiotyö	Osallisuus- ja vaikuttamisrakenteet Johdon tuki ja sitoutuminen osallisuustyöhön Osaamisen vahvistaminen Tiedon kerääminen ja sen välittäminen
Strategiatyö	Asiakkaiden ja henkilöstön osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien varmistaminen strategiaprosessin eri vaiheissa Monialainen yhteistyö Tietotyö strategiatyön tukena
Poliittinen työ	Monitoimijaisen kumppanuuden vahvistaminen Liittoutuminen Poliittisen työn käytäntöjen ja ymmärryksen kirkastaminen

4.3 Rakenteellista sosiaalityötä estävät tekijät

Hyödynnän rakenteellista sosiaalityötä estävien tekijöiden luokittelussa soveltuvien osin Kanasojan ja Ruonakankaan (2023d) luokitusta, jossa sosiaalityöntekijöiden ammattikunnassa estävät tekijät liittyvät yhteiskuntaan, organisaatioon tai profession. Koska aineisto on koottu monilta toimijatahoilta, ei pelkästään sosiaalityöntekijöiltä tai ammattilaisilta, käytän profession sijaan yksilöön liittyvien syiden luokitusta. Aineistossa esiintyneet rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista estävät tekijät kohdistuivat pääasiassa organisaatioon ja yksilöön liittyviin tekijöihin.

Organisaatioon yhteydessä olevia estäviä tekijöitä oli aineistossa eniten. Ne liittyivät organisaatioon, rakenteisiin, resursointiin, yhteistyön ja vaikuttamismahdollisuuksien puutteisiin. *Rakenteellisen sosiaalityön organisointiin tai laajemmin organisaation rakenteisiin liittyviä puutteita* tunnistettiin useita. Hyvinvointialueella ei ollut rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen kannalta olennaisia rakenteita ja toimintaprosesseja, jotka mahdollistaisivat ja tukisivat tieto-, osallisuus- tai strategiatyön tekemistä. Tietotyöhön liittyi useita esteitä, kuten hyvinvointialueen useat tietojärjestelmät, jotka eivät ”keskustele” keskenään, siitä johtuvat sekä muut katkokset tiedonkulussa. Tietotyötä hankaloittaa yhtä aikaa tietotulva ja puuttuva tieto sekä tiedontuotannon hitaus. Rakenteellisen sosiaalityön organisoinnin esteenä tunnistettiin myös johtamiseen liittyvät puutteet sekä sosiaalihuollon sisäinen siiloutuminen. *Resursointiin liittyvinä puutteina*

ja haasteina tunnistettiin työntekijöiden vaihtuvuus, henkilöstön puute ja työssä uupuminen sekä työn organisointi. Vastauksissa koettiin, että työssä ei ole aikaa pysähtyä yhdessä kertyneen tiedon äärelle tai ylipäänsä rakenteelliselle työlle. *Monitoimijaisen yhteistyön haasteina* tunnistettiin hallintorajat ylittävän yhteistyön vähäisyys (erityisesti hyvinvointialue ja kunnat), yhteistyökumppaneiden ja verkostojen saavuttamisen haasteet, yhteistyö- ja kumppanuusprosessien muotoutumattomuus, eri toimialojen ja rakenteiden siiloutuneisuus sekä vähäinen asiakas-, kokemusasiantuntija- ja kuntalaisyhteistyö.

Vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvässä haasteissa korostui vaikuttamisväylien ja palautejärjestelmien puuttuminen erityisesti asiakkailta ja työntekijöiltä. Osallistujilla oli epäselvyyttä siitä, kuka saa tuottaa tietoa ja käyttää sitä. Ylipäänsä aineistosta ilmeni epäselvyys siitä, kennellä on lupa tehdä mitään. Suurempaan organisaatioon siirtyminen nähtiin yhtenä syynä vaikuttamismahdollisuuksien heikentymiseen johdon siirryttyä kauemmaksi työntekijöistä. Vaikuttamismahdollisuuksien esteistä kertoi myös aineistossa esiin laajemmin tullut kokemus siitä, että palautteesta huolimatta mikään ei muutu. Aineistossa tuotiin esiin myös hiljennetyksi tulemisen kokemuksia. Mielenkiintoinen vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvä yksityiskohta aineistossa on pohdinta, millainen poliittisuus on työntekijälle sallittua, onko työntekijällä lupa vaikuttaa tai nostaa esiin oman organisaationsa epäkohtia. Ei-poliittinen ja neutraaliutta tavoitteleva toimintakulttuuri voi pitää työntekijät hiljaisina, päätöksiä toimeenpanevina käytäntö- ja toimintapolitiikkaa toteuttavina policy-toimijoina ilman yhteiskunnallista muutostavoitetta (vrt. Kokkonen 2023). Poliittinen työ - tai rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen ylipäänsä - voi aineiston perusteella aiheuttaa vastakkainasettelua työntekijän ja organisaation välille. Lisäksi hyvinvointialueorganisaatiossa työskentelevän puoluepoliittisilla vaikuttamismahdollisuuksilla on rajansa (ks. Valtiovarainministeriö 2023). Mielestäni edellä esiin tuotu viittaa siihen, että poliittisuus ei kuulu itsestään selvästi työnkuvaan, vaikka se on Pohjolan (2011) sekä Närhen ja muiden (2023) tutkimuksissa välttämätön osa sosiaalityön etiikkaa ja oikeudenmukaisuustyötä. Sosiaalityön eettinen velvollisuus on politisoinnin kautta pyrkiä muuttamaan yhteiskunnallisia asioita, joista on haittaa heikoimmassa asemassa oleville henkilöille. Käytäntöjen lisäksi olisi kirkastettava, mitä poliittisuudella sosiaalityössä tarkoitetaan. Mikäli poliittinen työ ymmärretään ensisijaisesti eettisenä velvollisuutena asettua heikompien, marginaalissa olevien puolelle, millaisiksi sosiaalityön käytännöt tällöin muotoutuisivat?

Yksilöön liittyvät esteet olivat joko henkilökohtaisia syitä tai osaamisen puutteita. *Henkilökohtaisissa syissä* korostui leimaantumisen pelko erityisesti työntekijöillä. Huolena oli asioiden henkilöityminen, mikäli palvelujärjestelmän tai yhteiskunnallisiin epäkohtiin pyrkii vaikuttamaan joko yksityishenkilönä tai ammattiroolissa. Tähän liittyi aineistossa esiin tullut rohkeuden puute toimia rakenteellisen sosiaalityön arvojen ja tavoitteiden edellyttämällä tavalla. Esteenä ilmenivät myös rakenteellisen sosiaalityön *osaamiseen liittyvät puutteet*. Tarvitaan lisää tietoa ja osaamista rakenteellisen sosiaalityön käytännöistä, jotta niitä voidaan toteuttaa ja soveltaa työssä.

Yhteiskuntaan liittyviä esteitä aineistossa oli vähän tai jäsensin niitä enemmän organisaatioon liittyviksi asioiksi. Keskustelussa tuli kuitenkin esiin *sosiaalihuollon heikompi asema osana sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmää* suhteessa terveydenhuoltoon, mikä heijastuu sosiaalihuollon toimintamahdollisuuksiin yleisesti ja samalla rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen.

Edellä mainitut estävät tekijät (ks. taulukko 8) ovat samalla *kehittämiskohteita*, joiden muuttaminen tukee rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista yksilö-, organisaatio- ja yhteiskunnallisella tasolla.

Taulukko 8. Rakenteellista sosiaalityötä estäviä tekijöitä yhteiskunnan eri tasoilla

Taso	Estävät tekijät
Yhteiskunta	<i>Sosiaalihuollon heikko asema</i>
Organisaatio	<p><i>Rakenteellisen sosiaalityön organisointiin tai laajemmin organisaation rakenteisiin liittyvät puutteet:</i> Puutteet rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen kannalta olennaisissa rakenteissa ja toimintaprosesseissa Tietotyön esteet Johtamiseen liittyvät puutteet Sosiaalihuollon siiloutuminen</p> <p><i>Vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvät haasteet:</i> Vaikuttamisväylien ja palaute järjestelmien puutteet Epäselyys mahdollisuuksista ja luvasta vaikuttaa Heikentynyt yhteys johtoon hyvinvointialueudistuksessa Epäkohtien pysyminen vaikuttamisyriyksistä huolimatta Hiljentäminen ja toimintakulttuuriin liittyvät esteet</p> <p><i>Resursointiin liittyvät puutteet ja haasteet:</i> Työntekijöiden vaihtuvuus Henkilöstön puute Työssä uupuminen Työn organisointi</p> <p><i>Monitoimijaisen yhteistyön haasteet:</i> Hallintorajat ylittävän yhteistyön vähäisyys Yhteistyökumppaneiden ja verkostojen saavuttaminen Yhteistyö- ja kumppanuusprosessien muotoutumattomuus Eri toimialojen ja rakenteiden siiloutuneisuus Vähäinen asiakas-, kokemusasiantuntija- ja kuntalaisyhteistyö</p>
Yksilö	<p><i>Henkilökohtaiset syyt:</i> Leimaantumisen pelko Rohkeuden puute</p> <p><i>Osaamisen puutteet</i></p>

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lopputyöni tehtävänä oli selvittää vuonna 2023 Keski-Suomessa toteutetun Rakea rakentamassa -työpajasarjan pienryhmäkeskusteluissa tuotetun materiaalin perusteella, millaisena rakenteellisen sosiaalityön nykytila ja käytännöt näyttäytyvät hyvinvointialueella sekä miten ja millaisena rakenteellisen sosiaalityön tulisi toteutua tulevaisuudessa. Edellä on esitelty hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön nykytilaa ja tulevaisuutta koskevia näkemyksiä sekä estäviä tekijöitä. Tulevaisuutta koskevat näkemykset muodostivat nykytilaa laajemman kokonaisuuden, joka mielestäni osaltaan tukee Närhen ja muiden (2023b, 298–299) havaintoa, että rakenteellista sosiaalityötä tehdään tällä hetkellä vähän, mutta sitä haluttaisiin tehdä enemmän. Aineiston luonteen vuoksi tulokset eivät kuitenkaan kerro siitä, kuinka paljon, kuka, missä ja missä laajuudessa rakenteellista sosiaalityötä tehdään. Koonti kuvaa pääasiassa niitä rakenteelliseksi sosiaalityöksi miellettyjä toimia, joita osallistujat työpajojen toteutushetkellä omasta tekemisestään nimesivät rakenteelliseksi sosiaalityöksi tehtäväalueittain. Työpajojen osallistujien enemmistö oli ammattilaisia. On siis perusteltua olettaa, että aineistossa ja siten myös tuloksissa painottuu sosiaalihuollon ammattilaisten ääni. Rakenteellisen sosiaalityön toteutuksen esteissä on tunnistettavissa yksilöön, organisaatioon ja yhteiskuntaan liittyviä tekijöitä, jotka ovat nähtävissä myös rakenteellisen sosiaalityön kehittämiskohteina. Työni keskeiset tulokset on koottu taulukkoon 9.

Nykytilassa rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita yhdistävinä, tyypillisinä muotoina työpaja-aineistossa näyttäytyvät tietotyöhön liittyvä toiminta (tuottaminen, saaminen ja välittäminen) sekä osallisuuteen liittyvät toimet. Ajattelen, että nämä olemassa olevat ja tunnistetut rakenteellisen sosiaalityön tavat muodostavat pohjan tulevaisuuden rakenteelliselle sosiaalityölle, jota koskevissa näkemyksissä korostuvat toimivat tieto-, osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuudet, niitä tukevat rakenteet sekä monitoimijainen yhteistyö. Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen organisatoriset, yksilölliset ja yhteiskunnalliset esteet ovat kolikon toinen puoli ja samansuuntaisia tulevaisuuden kehittämistarpeiden kanssa. Rakenteellisen sosiaalityön vahvistaminen edellyttää suunnitelmallista toiminnan, rakenteiden ja osaamisen kehittämistä sekä samanaikaista estävien tekijöiden poistamista. Edellä mainittujen asioiden konkretisointi edellyttää eri toimijoiden vastuista, rooleista, resursseista ja toteutusaikataulusta sopimista.

Rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet limittyivät aineistossa toisiinsa monin tavoin. Tämä tukee aiempien tutkimusten havaintoja siitä, että tehtävät eivät ole tarkkarajaisia (esim. Pohjola 2011, 216). Lopputyön tulosten perusteella on mahdollista tehdä päätelmä, että rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita voi käytännön työssä olla vaikea erottaa toisistaan. Toisaalta voidaan kysyä, onko erottelu tarpeen, mikäli rakenteellisen sosiaalityön teoria nähdään ensisijaisesti Moreaun ajattelun mukaisena toimintaorientaationa (Moreau 1990b Carniolin 1992 mukaan), jota voisi soveltaa käytäntöön joustavasti tehtäväalueita ja niitä ilmentäviä tapoja tilannekohtaisesti hyödyntäen. Antaisiko tämä ajattelutapa lisää tilaa ja uutta suuntaa suomalaiselle rakenteelliselle sosiaalityölle?

Taulukko 9. Rakea rakentamassa -työpaja-aineiston tulokset hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön nykytilasta, tulevaisuutta koskevista näkemyksistä sekä estävistä tekijöistä ja kehittämiskohteista (mukaillen Pohjola 2011; Närhi ym. 2023a, 2023b; Kannasoja & Ruonakangas 2023b)

Tehtäväalue	Nykytila	Tulevaisuuden näkemykset	Estävät tekijät
Tietotyö	Tiedon tuottaminen asiakkaista ja palvelujärjestelmästä Tiedon saaminen Yhteiskuntakriitikon työ Julkisuustyö	Toimivat tiedonkulun ja vaikuttamisen rakenteet Säännölliset tiedonkeruut ja raportoinnit Monitoimijaista, kumppanuuteen perustuvaa Osallistavaa, luottamusta herättävää	Organisaatioon liittyvät: <i>Rakenteellisen sosiaalityön organisointiin tai laajemmin organisaation rakenteisiin liittyvät puutteet:</i> Puutteet rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen kannalta olennaisissa rakenteissa ja toimintaprosesseissa, Tietotyön esteet, Johtamiseen liittyvät puutteet, Sosiaalihuollon siiloutuminen
Oikeudenmukaisuustyö	Inklusiivisen mukainen osallisuuden vahvistaminen: osallisuuden edistäminen, asiakkaiden kohtaaminen ja kuuleminen, työntekijöiden, asiakkaiden ja kuntalaisten valtaistumisen tukeminen Verkostotyö, järjestöyhteistyö Kuntien ja hyvinvointialueiden osallistumis- ja vaikuttamisrakenteet Ohjelmatyö	Järjestöyhteistyö Eri toimijoiden osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistäminen Hyvinvointialueen ja kunnan yhteistyö Sosiaalihuollolle tärkeiden asioiden tuominen yhteiskunnalliseen keskusteluun	<i>Vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvät haasteet:</i> Vaikuttamisväylien ja palaute järjestelmien puutteet, Epäselvyys mahdollisuuksista ja luvasta vaikuttaa, Heikentynyt yhteys johtoon hva-uudistuksessa, Epäkohtien pysyminen vaikuttamisyrityksistä huolimatta, Hiljentäminen ja toimintakulttuuriin liittyvät esteet
Inklusiivisytyö	Asiakkaan valtaistaminen Asiakkaan näkemysten selvittäminen Asiakasnäkökulman, -osallisuuden ja asiakkaiden äänen esillä pitäminen, myös yhteistyöverkostoissa Kokemusasiantuntijatoiminta Osallisuuden huomioiminen palvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja valvonnassa Yhteistyö Osallistava kehittäminen Tiedon tuottaminen, saaminen ja välittäminen	Osallisuus- ja vaikuttamisrakenteet Johdon tuki ja sitoutuminen osallisuustyöhön Osaamisen vahvistaminen Tiedon kerääminen ja sen välittäminen	<i>Resursointiin liittyvät puutteet ja haasteet:</i> Työntekijöiden vaihtuvuus, Henkilöstön puute, Työssä uupuminen, Työn organisointi <i>Monitoimijaisen yhteistyön haasteet:</i> Hallintorajat ylittävän yhteistyön vähäisyys, Yhteistyökumppaneiden ja verkostojen saavuttaminen, Yhteistyö- ja kumppanuusprosessien muotoutumattomuus, Eri toimialojen ja rakenteiden siiloutuneisuus, Vähäinen asiakas-, kokemusasiantuntija- ja kuntalaisyhteistyö
Strategiatyö	Strategian toimeenpano reformityönä, kehittävä työnä Visioiva työ Tiedon tuottaminen strategiatyön tueksi	Asiakkaiden ja henkilöstön osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien varmistaminen strategiaprosessin eri vaiheissa Monialainen yhteistyö Tietotyö strategiatyön tukena	
Poliittinen työ	Sosiaalisten ilmiöiden ja epäkohtien näkyväksi tekeminen ja nostaminen keskusteluun Tiedon tuottaminen ja sillä vaikuttaminen Suorat yhteydenotot päättäviin tahoihin Liittoutuminen, yhteistyö	Monitoimijaisen kumppanuuden vahvistaminen Liittoutuminen Poliittisen työn käytäntöjen ja ymmärryksen kirkastaminen	Yksilöön liittyvät: <i>Henkilökohtaiset syyt:</i> Leimaantumisen pelko, Rohkeuden puute <i>Osaamisen puutteet</i> Yhteiskuntaan liittyvät: <i>Sosiaalihuollon heikko asema</i>

Tietotyö nousee aineistossa vahvasti esiin rakenteellisen sosiaalityön nykyisissä toiminnoissa sekä tulevaisuuden näkemyksissä. Siten tulokset tukevat aiempien tutkimusten (esim. Kivipelto 2021; Kannasoja & Ruonakangas 2023a, 83; Närhi ym. 2023) havaintoja tietotyön korostumisesta suomalaisessa rakenteellisessa sosiaalityössä jo lainsäädännöstä lähtien. Eräässä tietotyötä koskevassa vastauksessa todettiin, että ”kaikki, mitä sosiaalityössä tehdään, on tietotyötä. Siksi sitä on vaikea erotella”. Tämä kuvaa mielestäni hyvin edellä mainittua painotusta. Toisaalta se mielestäni kertoo sosiaalityöstä akateemisena professiona: tiedon tuottaminen, analysointi ja sen hyödyntäminen kuuluvat keskeisesti ammatilliseen osaamiseen. Ammatillisilla on tietotyöhön hyvät valmiudet. Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu aina tiedolla vaikuttaminen (esim. Pohjola 2014, Kannasoja & Ruonakangas 2023b). Siksi tiedon keräämistä suunniteltaessa tulisi pohtia, miksi, keneltä, miten ja mitä käyttötarkoitusta varten tietoa hankitaan ja erityisesti, kuinka kerättyä tietoa hyödynnetään.

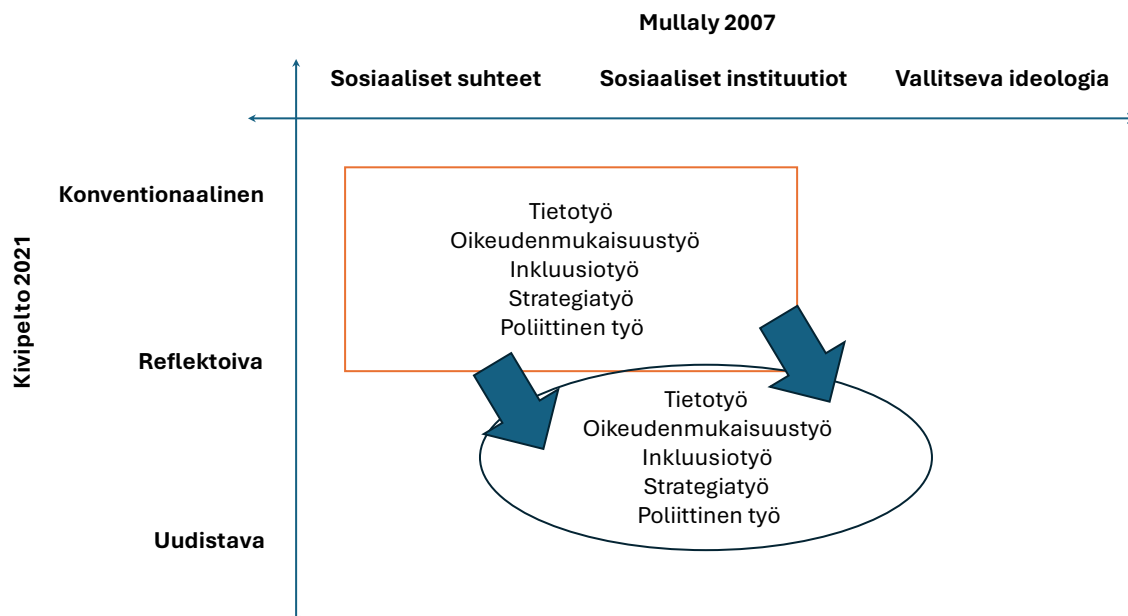
Tietotyö linkittyy tuloksissa vahvasti osallisuustyöhön ja sen rakenteisiin. Vastauksissa pohdittiin muun muassa hyvinvointialueen ja kuntien vaikuttamistoimielinten roolia asiakkaiden ja asukkaiden osallisuuden ja tiedontuotannon rakenteina. Asukkaiden, asiakkaiden ja työntekijöiden osallisuus on yksi Keski-Suomen hyvinvointialueen strategisia kärkiteemoja. Samalla tiedon tuottaminen ja sillä vaikuttaminen on yksi yhteiskunnallisen osallistumisen tapa. Monitoimijainen tietotyön rakenne voisi tukea ammattilaisten, johdon, asukkaiden ja asiakkaiden, järjestötoimijoiden sekä poliittisten päättäjien osallisuutta ja mahdollisuuksia vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan. Monitoimijaisuus on myös poliittista työtä, sillä se mahdollistaa vallan jakamisen asiakkaille ja kuntalaisille, mutta yhtä lailla organisaation sisällä johdon, päätöksentekijöiden ja työntekijöiden kesken eri sektoreiden välillä. (Ks. Närhi ym. 2023b.)

Hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön organisointi- ja toteuttamisrakenteissa sekä konkreettisissa keinoissa on vastausten perusteella kehitettävää. Tulevaisuuden näkemyksissä esiin nousseet monitoimijainen ja osallistava tietotyön ja tiedolla vaikuttamisen rakenne tukisi osaltaan etenemistä kohti rakenteellisen sosiaalityön tavoitteita sekä Keski-Suomen hyvinvointialueen strategisten tavoitteiden toteutumista. Tämän rakenteen muodostaminen alueen tarpeita vastaavaksi on yksi lopputyöstä nouseva kehittämistehtävä.

6 POHDINTA

Lopputyössä on tuotettu tietoa Keski-Suomen hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä sekä niitä estävistä tekijöistä Rakea rakentamassa -työpa-
 jarjassa tuotetun aineiston pohjalta. Tuloksia on mahdollista hyödyntää rakenteellisen sosi-
 aalityön kehittämisessä hyvinvointialueilla. Lopputyö omalta osaltaan lisää suomalaisen raken-
 teellisen sosiaalityön tietopohjaa jäsentämällä yhden prosessin aikana syntynyttä aineistoa en-
 sisijaisesti kotimaisen tutkimuksen avulla.

Luvussa 2 esittelin Kivipellon (2021) kolmea rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuutta sekä Mul-
 lalyn (2007) yhteiskunnallisia tasoja. Kuvaan 1 on hahmoteltu kokeileva jäsenitys lopputyön tu-
 loksista suhteessa Kivipellon ja Mullalyn teorioihin. Tietoon liittyvät toimet korostuivat nykyti-
 lassa ja tulevaisuuden näkymissä, joten peilaaminen Kivipellon (2021) tietotyöpainotteiseen jä-
 sennykseen on nähdäkseni perusteltua. Tehtäväalueiden nykykäytännöt liikkuvat arvioni mu-
 kaan pääasiassa konventionaalisisessa ja osin refleктоivassa ulottuvuudessa sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten instituutioiden tasolla. Tietotyön käytäntöjen näkökulmasta arvioitaessa tietoa kerätään ja arvioidaan asiakaspinnasta hyvinvointijärjestelmän käyttöön, mutta tiedon hyödyntämisen tavat ja vaikuttamismahdollisuudet ovat jossain määrin epäselviä. Toisaalta tie-
 toa tuotetaan myös osallistavasti yhteistyössä asiakkaiden, työntekijöiden ja kumppaneiden kanssa ja sitä viedään organisaatioiden päätöksentekoon. Tulkintani on, että vaikka tietotyön lisäksi nykytilanteen tuloksissa korostui osallisuus, aineistosta piirtyvän kuvan perusteella nykykäytännöissä näkyy hyvin vähäisessä määrin radikaalimpaa osallisuutta ja

Kuva 1. Hyvinvointialueen rakenteellisen sosiaalityön nykytila ja tulevaisuuden näkymät suhteessa Kivipellon (2021) ja Mullalyn (2007) jäsennyksiin

vaikuttamismahdollisuuksia korostava uudistava ulottuvuus, jossa pyritään muuttamaan yhteiskunnan sortavia ja epätasa-arvoisia rakenteita sekä niitä ylläpitävää vallitsevaa ideologiaa. (Vrt. Kivipelto 2021, Mullaly 2007.)

Tulevaisuuden rakenteellista sosiaalityötä koskevissa näkemyksissä korostuvat toimivat tieto-, osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuudet, niitä tukevat rakenteet sekä monitoimijainen yhteistyö. Näkemyksissä painottuu mielestäni refleктоiva ulottuvuus, joka kohdistuu ensisijaisesti sosiaalisten instituutioiden kehittämiseen. Tulevaisuuden näkemyksissä esiintyy myös uudista-vaan ulottuvuuteen liittyviä vaatimuksia suorista asiakkaiden ja työntekijöiden vaikuttamis-mahdollisuuksista heitä koskeviin asioihin. (Vrt. Kivipelto 2021.) Näkemyksissä liikutaan kuitenkin enemmän sosiaalisten instituutioiden kuin yhteiskuntaan syvemmin kohdistuvan, vallitsevan ideologian muutoksen tasolla (ks. Mullaly 2007). Tämä voi johtua siitä, että työpajojen tarkastelukehys kiinnittyi tiiviisti hyvinvointialueen toimintaan, instituutioiden tasolle.

Edellä tehty kokeilu yrittää kiinnittää lopputyön tulokset Kivipellon (2021) ja Mullalyn (2007) jäsennyksiin on pintapuolinen ja kertoo viitteellisesti aineistossa kuvatun rakenteellisen sosiaalityön nykytilan ja tulevaisuuden näkymien asemoitumisesta rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuuksien sekä yhteiskunnallisten tasojen kehikkoon. Jatkokehittämisen kohteena voisikin olla uudella ja toisenlaisella empiirisellä aineistolla toteutettava rakenteellisen sosiaalityön tehtävä-aluekohtainen tarkastelu ja asemointi edellä mainittuun jäsentelyyn. Kiinnostavaa olisi esimerkiksi pohtia, toteutuuko jokin tehtäväalue vahvemmin jollain ideologisella ja / tai yhteiskunnal-lisella tasolla tai ulottuvuudella, tai miten ja millä tasolla niiden tulisi rakenteellisen sosiaalityön tavoitteiden näkökulmasta arvioituna toteutua?

Mullalyn (2007) jäsentämät tasot ovat joka tapauksessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja muutokseen tähtäävää toimintaa on tapahduttava yhtä aikaa kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Riittävän laaja-alainen muutos sosiaalisten suhteiden ja instituutioiden tasolla heijastuu vallitsevaan ideologiaan. Ihminen on samalla yhteiskunnallisten rakenteiden muovaama, että niitä omalla toiminnallaan muokkaava. (Mullaly 2007.) Ajatuksessa korostuu mielestäni osallisuus ja osallistuminen. On olennaista varmistaa, että eri toimijoilla on monenlaisia osallistumistapoja heitä, heidän asiakkaitaan tai jäseniään koskevien asioiden suunnittelussa ja valmistelussa. Erityisen tärkeää sosiaalityölle on huomioida marginaaliseen ja haavoittuvimpaan asemaan joutu-neiden osallisuus ja vaikuttamistavat (Rantamäki & Kokkonen 2023a).

Pelkkä osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen ei kuitenkaan riitä vaan hyvinvointialueella tulee olla toimivat ja läpinäkyvät vaikuttamisen rakenteet, joiden kautta tuotettu tieto välittyy valmisteluun ja päätöksentekoon. Läpinäkyvyyden kannalta tärkeää on, että osallistujat saavat palautteen, miten tietoa on käytetty ja mitä vaikutuksia sillä on ollut. Tämä on yksi tapa murtaa suomalaisen sosiaalityön konventionaalista perinnettä ja vahvistaa taka-alalle jäänyttä kriittisempää näkökulmaa rakenteiden ja toiminnan uudistamisessa (vrt. Kivipelto 2021). Rantamäki ja Kokkonen (2023b) peräänkuuluttavat suomalaisen monitoimijaisen rakenteellisen sosiaalityön toteutumiseen deliberatiivista demokratiaa² ja siinä erityisesti sosiaalisten ongelmien poli-tisoinnin edellytyksiä sekä osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Hyvinvointialueen

² Deliberatiivisen demokratian ydinajatus on, ”että kaikilla kansalaisilla on oikeus sekä osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon että tulla informoiduksi kaikista päätöksenteon kannalta tärkeistä asi-oista.” (Kokkonen 2023, 66, tarkemmin mt.).

sosiaalityöntekijät ja sosiaalialan ammattilaiset julkisen vallan käyttäjinä voivat tehdä strategisen valinnan näiden edistämisestä ja samalla luoda puitteet julkisten rakenteiden uudistamiseen järjestelmän sisältä. Monitoimijainen vaikuttamiseen tähtäävä yhteistyö ja liittoutuminen sosiaalihuollolle tärkeiden asioiden edistämiseksi ovat keinoja lähteä muuttamaan suomalaista (rakenteellista) sosiaalityötä hyvinvointivaltiojärjestelmäkeskeisestä policy-toiminnasta radikaalimpaan ja kriittisempään suuntaan (vrt. Mullaly & Dupré 2019, 340–60; Rantamäki & Kokkonen 2023a, 267; Rantamäki & Kokkonen 2023b, 278; Närhi ym. 2023b). Tähän liittyy myös ymmärrys sosiaalityön poliittisesta luonteesta, jossa toiminta tai toimimatta jättäminen on aina poliittinen arvovalinta (Mullaly & Dupré 2019; Kokkonen 2023).

Luvussa 2.2 tein rakenteellisen sosiaalityön teorian kannalta keskeisten tutkijoiden näkemysten perusteella päätelmän, että suomalaisessa rakenteellisen sosiaalityön tutkimuksessa on pyritty jäsentämään käytäntöjä tarkemmin kuin kansainvälisessä tutkimuksessa. Tässä lopputyössä aineistoa on tarkasteltu ja tulokset on kirjoitettu suomalaisen tutkimuksen käsittein, jotka kuitenkin pohjaavat kansainväliseen perinteeseen. Kansainvälisissä käytännöissä tulkintani mukaan painottuu asiakkaan, asiakasryhmien ja yhteisöjen kanssa tehtävä yhteistyö, jonka avulla pyritään vaikuttamaan mikro-, meso- ja makrotason valtarakenteisiin. Rakenteellinen sosiaalityö mielletään kansainvälisessä perinteessä ennemminkin toimintaorientaatioksi, jopa elämäntavaksi (Moreau 1990b Carniolin 1992 mukaan), kuin joukoksi teoriaa konkretisoivia tekoja ja käytäntöjä. Tämän vuoksi menetelmien tarkka kuvaaminen on jäänyt rakenteellista sosiaalityötä koskevissa keskusteluissa toissijaiseksi (esim. Närhi 2023).

Jäin pohtimaan, voiko pyrkimys rakenteellisen sosiaalityön menetelmälliseen määrittelyyn olla julkiseen järjestelmään kiinnittyvälle, ei-radikaalille ja ei-kriittiselle suomalaiselle sosiaalihuollolle myös este. Menetelmien korostaminen ilman vahvaa ymmärrystä sosiaalityön eettisestä perustasta ja poliittisesta luonteesta voi huonoimmillaan johtaa rakenteellisen sosiaalityön väli-neellistymiseen, joka ylläpitää epätasa-arvoisia ja sortavia yhteiskuntarakenteita (vrt. esim. Kokkonen 2023). On siten myös yhteiskunta- ja palvelujärjestelmän etu, että nykyisiä rakenteita ja toimintoja tarkastellaan kriittisesti sekä järjestelmän sisältä että ulkoapäin ja pyritään muuttamaan havaittuja epäkohtia sosiaalisten suhteiden, sosiaalisten instituutioiden ja vallitsevan ideologian tasoilla (vrt. Mullaly 2007).

KIRJALLISUUS

- Carniol, Ben (1992) *Structural Social Work: Maurice Moreau's Challenge to Social Work Practice*. Journal of Progressive Human Services, Vol. 3 (1) 1992, pp. 1-20.
- Eskola Jari & Suoranta Juha (2014) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2021) Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 12.1.2024]
- Jyrkämä, Jyrki. Toimintatutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 12.1.2024]
- Kannasoja Sirpa & Ruonakangas Santra (2023a) Rakenteellinen sosiaalityö kyselytutkimuksen kohteena: tutkimusasetelma. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 70-93.
- Kannasoja Sirpa & Ruonakangas Santra (2023b) Julkisen sektorin työntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 94-105.
- Kannasoja Sirpa & Ruonakangas Santra (2023c) Yhteenveto: sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toimijoina. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 153-173.
- Kannasoja Sirpa & Ruonakangas Santra (2023d) Rakenteellisen sosiaalityön tekemistä estävät tekijät. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 117-134.
- Kannasoja, Sirpa & Ruonakangas, Santra & Närhi, Kati & Rantamäki, Niina & Kokkonen, Tuomo (2022) Sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen & Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. Raportti 1/2022. Helsinki: THL.
- Keski-Suomen hyvinvointialueen strategia 2023-2025. Keski-Suomen hyvinvointialue. Verkkosivu. <<https://www.hyvaks.fi/hyvinvointialue/strategia>>. Viitattu 12.4.2024.
- Kivipelto, Minna (2021) *Rakenteellisen sosiaalityön katsaus*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 16/2021. 30 sivua. Helsinki 2021. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-685-5>> (verkkojulkaisu). [Viitattu 12.1.2024].
- Kokkonen, Tuomo (2023) Poliittisuus rakenteellisen sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 49-68.

- Mullaly, Bob (2007) *The New Structural Social Work*. 3rd Edition. Oxford University Press.
- Mullaly Bob & Dupré Marilyn (2019) *The New Structural Social Work: Ideology, Theory and Practice*. 4th Edition. Oxford University Press.
- Närhi, Kati (2023) Kansainvälinen ja suomalainen rakenteellisen sosiaalityön perinne. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 22–48.
- Närhi Kati, Kannasoja Sirpa, Kokkonen Tuomo, Rantamäki Niina & Ruonakangas Santra (2022a). Monitoimijainen rakenteellinen sosiaalityö tulevaisuuden sosiaali- ja terveystalveissa – MoRa-hankkeen keskeisiä tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä. MoRa-hankkeen loppuseminaari 23.11.2022. <<http://r.jyu.fi/morahanke/uutiset>>. [Viitattu 26.3.2024].
- Närhi Kati, Kannasoja Sirpa, Kokkonen Tuomo, Rantamäki Niina & Ruonakangas Santra (2022b). MoRa-hankkeen monitoimijaisen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli ja politiikkasuositukset. MoRa-hankkeen loppuseminaari 23.11.2022. <<http://r.jyu.fi/morahanke/uutiset>>. [Viitattu 26.6.2023].
- Närhi Kati, Kannasoja Sirpa, Kokkonen Tuomo, Rantamäki Niina & Ruonakangas Santra (2023) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0>> [Viitattu 12.1.2024].
- Närhi Kati, Kannasoja Sirpa, Kokkonen Tuomo, Rantamäki Niina & Ruonakangas Santra (2023a) Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 6–20.
- Närhi Kati, Kannasoja Sirpa, Kokkonen Tuomo, Rantamäki Niina & Ruonakangas Santra (2023b) Ehdotus monitoimijaisen rakenteellisen sosiaalityön toimintamallista ja reunaehdoista. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 285–305.
- Payne, Malcolm (2021) *Modern Social Work Theory*, Bloomsbury Publishing Plc, 2020. ProQuest Ebook Central, <<http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/>> [Viitattu: 26.4.2024].
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) *Sosiaalisesti kestävä kehitys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 207–224.
- Pohjola, Anneli (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIpress, 16–36.
- Rakenteellisen sosiaalityön raportoinnin kehittäminen -projekti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <<https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/rakenteellisen-sosiaalityon-raportoinnin-kehittaminen-projekti>>. [Viitattu 14.4.2024].

- Rantamäki, Niina & Kokkonen, Tuomo (2023a) Radikaalisuuden tilat ja paikat julkisen sektorin sosiaalityössä. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 254–268.
- Rantamäki, Niina & Kokkonen, Tuomo (2023b) Yhteenveto: kohti monitoimijaista rakenteellista sosiaalityötä. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154, 269–284.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu (2009) Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere University Press.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valtiovarainministeriö (2023) Arviomuistio hyvinvointialueen toimielinten kokoonpanoa koskevan sääntelyn muutostarpeista. Valtionvarainministeriön julkaisuja 2023:48. Helsinki. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-466-0>> [Viitattu 2.5.2024].
- Vareed, Baiju P, Plante, Carmen & Sebastian, Rincy (2023) Positioning structural social work in Indian context. *International social work* 2023-09, Vol.66 (5), p.1444-1456, <<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/00208728221083773>>. [Viitattu: 15.3.2024].

LIITTEET

Liite 1. Rakea rakentamassa -työpajojen aikataulutus, teemat ja puheenvuorot

Työpajojen teemat, kevät 2023

Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön 5.4.

- Rakenteellinen sosiaalityö toimintana, Kati Närhi & Sirpa Kannasoja, Jyväskylän yliopisto
- Rakenteellisen sosiaalityön kehittäminen Keski-Suomen hyvinvointialueella, Kati Närhi & Sirpa Kannasoja

Rakenteellinen sosiaalityön poliittisena ja oikeudenmukaisuustyönä 10.5.

- Rakenteellisen sosiaalityön monitoimijainen poliittisuus, Tuomo Kokkonen, Jyväskylän yliopisto
- Oikeudenmukaisuustyö muutoksen mahdollistajana, Tuomo Kokkonen

Rakenteellinen sosiaalityö tietotyönä 14.6.

- Rakenteellisen sosiaalityön tietotyön jäsenystä ja käytäntöjä, Sirpa Kannasoja, Jyväskylän yliopisto
- Sosiaalihuollon tiedolla johtamisen nykytila ja suunnitelmat Keski-Suomen hyvinvointialueella, Mia Kautiainen & Raija Kojo, Keski-Suomen hyvinvointialue

Työpajojen teemat, syksy 2023

Rakenteellinen sosiaalityö osallisuutta vahvistavana työnä 13.9.

- Rakenteellinen sosiaalityö osallisuutta vahvistavana työnä, Tuomo Kokkonen, Jyväskylän yliopisto & kommenttipuheenvuoro Tino Kohonen, Keuruun kaupunki
- Osallisuustyö Keski-Suomen hyvinvointialueella, Olli Karola, Keski-Suomen hyvinvointialue & kommenttipuheenvuoro Kati Närhi, Jyväskylän yliopisto

Rakenteellinen sosiaalityö strategiatyönä 4.10.

- Rakenteellinen sosiaalityö strategiatyönä, Kati Närhi, Jyväskylän yliopisto & kommenttipuheenvuoro Raija Kojo
- Keski-Suomen hyvinvointialueen strategia: kuinka strategia tukee ihmislähtöisten palvelujen kehittämistä ja toteuttamista? Anu Pihl, Keski-Suomen hyvinvointialue & kommenttipuheenvuoro Katri Savolainen, aluehallituksen jäsen

Kohti rakenteellisen sosiaalityön Keski-Suomea – työpajasarjan yhteenveto 8.11.

- Rakea rakentamassa – yhteistä näkemystä luomassa, Kati Närhi, Jyväskylän yliopisto, Sivi Talvensola, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus & Päivi Paavilainen, Keski-Suomen hyvinvointialue
- Tutkimustietoon perustuvien käytäntöjen kehittäminen: MoRa-hankkeen politiikkasuositukset, Kati Närhi
- Rakenteellinen sosiaalityö Keski-Suomen hyvinvointialueen käytännöksi, keskustelemassa Raija Kojo, Maria-Kaisa Aula, Tommi Heinonen, Mira Ojalehto ja Sari Laine

Liite 2. Rakea rakentamassa -työpajojen kysymykset

5.4.2023 Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön

1a) Mikä rakenteellisessa sosiaalityössä on tärkeää a) oman työsi, b) hyvinvointialueen strategian ja c) asiakkaan näkökulmasta?

1b) Milla tavalla rakenteellisen sosiaalityön pitäisi toteutua Keski-Suomen hyvinvointialueella?

1c) Mitä rakenteellisesta sosiaalityöstä tulisi sisällyttää strategian toimeenpano-ohjelmaan?

2a) Miten haluat ryhtyä toteuttamaan rakenteellista sosiaalityötä Keski-Suomessa? Mitkä ovat ensimmäiset askeleet?

2b) Keitä tarvitaan mukaan toteuttamiseen? Miten heidät saadaan mukaan?

Muut kommentit

10.5.2023 Rakenteellinen sosiaalityö poliittisena ja oikeudenmukaisuustyönä

1a) Mitä poliittisen työn tapoja tunnistat nykyisessä työssäsi/toiminnassasi?

1b) Millä tavoilla poliittisen työn tulisi toteutua hyvinvointialueellamme?

2a) Mitä oikeudenmukaisuustyön tapoja tunnistat työssäsi/toiminnassasi?

2b) Millä tavoilla oikeudenmukaisuustyön tulisi toteutua hyvinvointialueellamme?

Muut kommentit

14.6.2023 Rakenteellinen sosiaalityö tietotyönä

1a) Mitä tietotyön tapoja tunnistat nykyisessä työssäsi/toiminnassasi?

1b) Millä tavoilla tietotyön tulisi toteutua hyvinvointialueellamme?

1c) Muita ajatuksia tietotyöstä

2a) Millaista ja kenen tietoa tulisi tuottaa sosiaalihuollon tiedolla johtamiseen?

2b) Millä tavoin sosiaalihuollon tiedolla johtamisen tulisi toteutua hyvinvointialueella ja mitä Sinä haluaisit tehdä?

2c) Muita ajatuksia sosiaalihuollon tiedolla johtamisesta

13.9.2023 Rakenteellinen sosiaalityö osallisuutta vahvistavana työnä

1a) Mitä osallisuustyön tapoja tunnistat nykyisessä työssäsi/toiminnassasi?

1b) Millä tavoilla osallisuuden tulisi toteutua hyvinvointialueellamme?

1c) Muita ajatuksia osallisuudesta

2a) Miten osallisuussuunnitelmaa voisi kehittää?

2b) Miten osallisuustyötä voisi vahvistaa omassa työssäsi / työyhteisössäsi/ hyvinvointialueella?

2c) Muita ajatuksia osallisuussuunnitelmasta

4.10.2023 Rakenteellinen sosiaalityö strategiatyönä

1a) Mitä strategiatyön tapoja tunnistat nykyisessä työssäsi/toiminnassasi?

1b) Millä tavoilla strategiatyön tulisi toteutua hyvinvointialueellamme?

1c) Muita ajatuksia strategiatyöstä

2a) Millä tavoilla ihmislähtöinen palvelujen kehittäminen ja toteuttaminen muuttuu teoiksi oman työsi / toimintasi näkökulmasta?

2b) Miten hyvinvointialueen strategiatyö voisi parhaiten tukea haavoittuvimmassa asemassa olevia asukkaita?

2c) Muita ajatuksia hyvinvointialueen strategista

8.11.2023: Kohti rakenteellisen sosiaalityön Keski-Suomea

Puheenvuorojen kommentointi

1) Mikä asia Sinulle on jäänyt erityisesti mieleen Rakea rakentamassa -työpajoista?

2) Rakenteellinen sosiaalityö hyvinvointialueen tukena: miten monitoimijaisen rakenteellisen sosiaalityön toimintakäytännöt saadaan pitkällä tähtäimellä tukemaan hyvinvointialueen palvelujen suunnittelua, toteutusta ja arviointia?

3) Mitä haluaisit rakenteellisen sosiaalityön kentässä tapahtuvan hyvinvointialueellamme seuraavien vuosien aikana?

4) Muita ajatuksia aiheesta?

